

Přítomnost

ROČNÍK XIII

V PRAZE 12. SRPNA 1936

ZA KČ 2.—

Letní události

F. PEROUTKA

Kominternu se mýlila

V. BORIN

O vzniku několika hesel

Kotel, v němž se vaří národy

STULTUS

Mezinárodní jazyk

KAREL SCHEINPFLUG

Nemocenské a sociální pojištění

V. GUTWIRTH

Také příznak — Stát a soukromé podnikání — Švejk a Žižka — Strach o duše

Zápasy a zápasy

Goal!

Vítězství síly a vytrvalosti. Ale také vítězství zdravého způsobu života a rozumné výživy. Ceres dává všem pokrmům sílu a lehkou záživnost.

Ceres

SÍLIVÝ ROSTLINNÝ TUK

dokument doby

W. GREENWOOD
**JEHO MILOST
PAN STAROSTA**

DĚJIŠTĚ—anglický Manchester, ale mohlo by jím být i mnohé město v Československu.

DĚJ—pan Edgar Hargraves, obchodník, kterého dědictví zachránil před bankrotem, uskutečňuje svůj maloměstský sen o počtách a pohodlí. Joe Shuttleworth, nezaměstnaný horník, prožívá svoji tragedii úpadku a bídy na podpoře.

POSUDKY - „Velkolepý román.“ B. Nichols. „Pronikavý a pamětihodný dokument.“ W. Holtby.

Ve skvělé výpravě a stylově plátěné vazbě pouze 85 Kč. Zaslé ochotně všichni knižkupec nebo nakladatelství

SFINX, B. JANDA, PRAHA XVI, PŘEMYSLOVA 16

l é k a ř i

Odborný lékař pro porodnictví a pro nemoci žen **MUDr. K. STEINBACH**
PRAHA II, Havlíčkovo náměstí 22. — Ord. 9—11, 2—4. — Telefon 270-13

KLUB PŘÍTOMNOST

sekretariát a klubovní místnost v Praze XI., budova
Všeobecného pensijního ústavu (vých. vchod), tel. 355-33

Letní přestávka — příští večer 7. října.

Podmínky členství: Členem může se stát ten, kdo bude přijat výborem na doporučení jeho dvou členů. Zápisné jednou pro vždy Kč 50, roční příspěvek činného člena Kč 80, rodinného Kč 40, akademického Kč 20 (zápisné Kč 10), zakládajícího Kč 2000 jednou pro vždy.

H o s t é mohou přicházeti do klubu na jeden nebo tři večery, jestliže je výbor pozval a člen uvedl.

Úvahy a přednášky Klubu Přítomnost:

1. č. P. N. Miljukov: Masaryk a Beneš, již II. vydání! — 2. č. Walter Tschuppik: Německo 1926—1936 a Československo. Vyšlo v nakladatelství Fr. Borový; svazek Kč 4.

Pokračujeme v uveřejňování názorů a posudků významných osob, zaslanych nám k naší anketě:

Pan prof. dr. Emil Svoboda nám zasílá tento dopis:

Přejete si, abych Vám napsal několik řádek posudku o Vaší činnosti a snad poradil, co by se dalo učinit pro další vývoj Vaší práce. Není pro mně příliš snadné, podati spolehlivý úsudek o tom, co děláte, protože nepatřím mezi nejpilnější účastníky Vašich večerů, ač o problémy, kterými se zabýváte, mám zájem přirozeně značný. Sleduji Vaše temata, a vidím, že dovedete správně voliti věc i osoby. Také debata jest někdy znamenitá příležitost, aby si člověk správně a jasně formuloval vlastní myšlenky, aby se kontroloval, a aby poznal, že není vždy všechno tak docela nesporné, jak se v první chvíli zdá. Ale někdy je debata strašný podnik. Stane se, že člověk mluví, a najednou se někdo najde — není to zlý úmysl — a překročí smysl věcí tak, že se k nim autor vůbec nemůže hlásit. Lidé často mluví bez většího zájmu na věci, z osobní ješitnosti,

zatahují věc na docela jiné pole — na svoje pole — a pak je čím dále větší škoda marně stráveného času. Tím naprosto nechci povšechně charakterizovat Vaše debaty, je to však všeobecná zkušenost. Ale plyne z toho rada: Při každé příležitosti učiti lidi, jak se debatuje. Dát jen krátkou dobu pro jednotlivého řečníka. Za pět minut se toho dá říci newvěřitelně mnoho. Mluvit-li se rozmyslně a hospodárně. Přísně řídit debatu a nedopustit, aby kdokoli mluvil s cesty. Snad by to někdy i tak šlo udělat, aby na zadní straně pozvánky bylo několik hlavních téseí řečnickových, aby se mohli účastníci trochu připravit. Ale snad to vůbec nejde najednou. Jen kdyby bylo vidět snahu a pokrok v tom poslouchacím i způsob, který se mi zdá trochu vhodnější pro zvládnutí debaty: Aby každý, kdo chce něco vědět, formuloval dotaz na papírku, který odevzdá předsedovi. Řečník pak, pokud může, odpoví na dotazy.

Srdečně Vás pozdravuji a přeji mnoho zdaru v práci.
Váš Emil Svoboda.

OBSAH 31. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: RUDOLF PROCHÁZKA: Bude se jednat s Němci. — Záhada dra Viléma Berli-nera. — O. KAUTSKÝ: Opereta-circenses! — JINDŘICH HAUSER: Člověk se učí létat. — YESTER: Vojenská operační násobilka. — V. GUTWIRTH: Španělská revoluce a my. — Naše obrana. — Dobrý poměr k menšinám zlepši strategickou posici republiky. — Přehlížené nebezpečí. — Provdané zaměstnankyně znovu na programu. — Socialisace dolů atd. — Němec vysvětluje úspěchy Henleinovy.

Přítomnost

za redakci odpovídá **Ferd. Peroutka**

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE II, NÁRODNÍ TŘÍDA 18

Telefon číslo 390-51 až 54 • Účet poštovní spořitelny číslo 35.622. • Nevyžádané rukopisy se nevracejí • Předplatné na rok Kč 100.—, na půl roku Kč 50.—, na čtvrt roku Kč 25.—, jednotlivá čísla Kč 2.— • Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10. I. 1924 • Podací úřad Praha 25

TISKEM KNIHTISKÁRNÝ O R B I S, PRAHA XII., FOCHOVA TŘÍDA Č. 62

Letní události

Bylo by vskutku podivno v této době, kdyby také v létě se neodehrála nějaká tragedie. Když jsme v klidnějších časech přemýšlevali, jak bude jednou nazváno naše století, všelicos nás napadalo. Ale nepochybně to bylo všechno falešné, protože příliš lichotivé. Nemůžeme si asi činit nárok na žádné částečně slušné pojmenování, a dostaneme dle všeho od potomků, co nám patří.

Zdá se nyní, že titul „století boje o moc“ nejlépe poví budoucímu lidstvu, co je o nás třeba vědět. Pravda, ukázali jsme slušné výkony také na jiných polích, ale dohromady všechno, co lidé dnes dovedou (není toho málo), osvojili si a zotročili chtivci moci a zapřáhli to před svůj vůz, crčící krví. Ve skutečnosti žijeme podle zásady „kdo s koho“, poněkud mírněně ostychem, jež i dnešní mistři násilí tu a tam cítí před starou evropskou tradicí. Duch, jež vytvořili naši předkové, je jediným zmírňujícím elementem v dnešním světě. Co jsme k němu přidali my? Ano, přidali jsme něco. „Vše je nám dovoleno,“ říkají někteří z nás, a mnoho ostatních si to myslí. Vše je dovoleno ve jménu politiky. Není hanebnosti, která by nemohla být posvěcena a očištěna úspěchem.

Aby se dobře hodilo k boji o moc, vysouší lidstvo horlivě v sobě většinu svých dobrých vlastností, jako by to byl jedovatý močál. Kdo se toho nechce účastnit, o tom se i s vysokých evropských míst prohlašuje, že nerozumí moderní době. Jest ovšem třeba, aby hodně mnozí jí nerozuměli tak, jak se to žádá. V zájmu boje o moc nejlepší se zatím prohlašuje za nejhorší a nejhorší za nejlepší. Přečtete-li si obłudné názory o ceně pravdy, které se neostýchal ve své knize vyslovit dnešní kancléř německé říše a které dnes tvoří povinnou četbu německého národa, máte živý dojem, že se zřítíl jeden svět. A opravdu se zřítíl. Svět humanistické kultury, svět, na kterém minulá století horlivě pracovala. Máme všichni zbaběle opustit tuto tradici, jak na nás žádají mistři násilí a mistři kažení lidstva? Každý z nás musí se rozhodnout a přidat se k některé straně. O konečném výsledku nepochybujte. Proděláváme jen okliku. Lidstvo nezhloupne a nezesuroví navždy. Pud k dokonalosti byl mu vložen v hrud'. Také pud k pravdě, ačkoliv o tom někdy můžete pochybovat. Jen kdyby se dnešním vládnoucím chtivcům moci podařilo navždy zarazit rozvoj rozumu, mají vyhlídku, že jejich sochy zůstanou na náměstích a všude tam, kam je tento devotní čas staví. Posuďte, je-li to pravděpodobno. Jak zahynulo násilí protireformace, také strašné? Až se podíváte, jak najednou pomínulo. Žádná hmotná síla je neporazila. Pomalý, tichý rozvoj rozumu podemlel její základy, a jednoho dne se zřítíla zdánlivě bez důvodů, bez vnější příčiny. Jiný osud nečeká ani dnešní politickou protireformaci. Budoucnost rozbije sochy dnešních politických polobohů a jejich střepy smete do sklepa. Vy, kteří nechcete zemřít duchovně (tak umírá každý, kdo nemá pravdu před tváří budoucnosti), máte dosti odhodlanosti a dosti dobré

nervy, abyste vyčkali? Musíte umět snášet nebezpečí, musíte umět snést zradu. Musíte být muži. Vím, ideálu mužnosti dovolávají se nyní nejhlasiťeji ti, kteří v tlupách, deset, dvacet na jednoho, bijí a mučí bezbranné zajatce. Ale není důvodem vzdání se svého ideálu, jestliže někdo nehodný si v něm libuje a vykračuje si v něm jako v masce, jako není důvodem zřící se svého dítěte, je-li uneseno. Vy nervosní demokraté, kteří jste si stěžovali v minulém klidném desetiletí, že demokracie vám nedává příležitost k heroismu, že je příliš suchá a střízlivá, na toto si už nemusíte stěžovat. Nyní máte věru dosti příležitosti k heroismu. Chopíte se jí, nebo jste po heroismu volali skutečně jen z nervosy?

Žijeme tedy v době boje o moc, jak jej moderní historie dosud nepoznala. Lidský ideál bude moci býti znovubudován teprve pak, až tento boj ustane, až gangsteři budou v Evropě opět srazeni na ono nízké místo, jež jim patří. Zatím čtete tuto zprávu z Olympiady: „Ve střelení rychlopalnou pistolí zvítězili Němci.“ Mluví mnoho o duchu této doby, jestliže střelení rychlopalnou pistolí bylo uznáno za hodno olympijské soutěže. Není to olympijská zbraň, nýbrž gangsterská, a nějaká tlupa nějakého newyorského bandity by v této disciplíně asi porazila všechny soutěžící národy na hlavu. Je to zbraň vhodná k tomu, aby jeden bezcenný ovládl deset cenných. Svět, který vůbec churaví na existenci rychlopalné pistole, učinil ještě tuto chorobu předmětem zápolení mezi národy. Nehezka doba.

Chtěli jsme doufat, že rozvrat je již zaražen. Španělské události však napovídají, že je do toho ještě daleko. Tam náhle vyšlehlo, co i v celém ostatním světě doutná jako jiskra pod popelem — boj o moc. Snad nám budou namlouvat, že tam stojí idealisté proti materialistům, nacionalisté proti internacionalistům, lidé, kteří svůj národ milují, proti těm, kteří si ho neváží. Je to ozdobná lež, pláštík, který si chvatně přehazuje přes ramena vůli k moci. Ve Španělsku stojí proti sobě dvě třídy, a jako tak často, zahájila boj ona třída, která k tomu má nejméně příčin, mimo příčinu velké chtivosti. Lidé, kteří existenci třídního boje popírají, nejčastěji jej dnes zahajují. To, co se nyní na jihu děje, jest docela obyčejný a dokonce hodně sprostý třídní boj. Bez pomoci tohoto pojmu byste si španělské události marně vysvětlovali. Nemohli byste pochopit, proč najednou — se záminkami tak charakternými — vrhnou se dvě skupiny tak zuřivě proti sobě. Buď musíte připustit, že španělský národ propadl šílenství, nebo nezbyvá než uznat, že se rozdvojil a vrhl se na sebe na základě nějakého dostatečně silného společenského zákona. Jest mi nepříjemno to připustit, ale třídní boj existuje a nejvíce dokladů nám o tom dodávají ti, kdo se zařídili na jeho popírání.

Ti lidé u nás, kteří patří k onomu myšlenkovému táboru, jenž ve Španělsku právě vyvolal občanskou válku, častují nás nyní ve svých novinách úvahami o nebezpečí lidové fronty. Je to, jako kdyby ve

chvíli, kdy celá země trpí suchem, někdo začal tvrdit, že je třeba budovat hráze proti povodni. Možná, že nějaké nebezpečí lidové fronty skutečně existuje, ale není o něm vhodné mluvit v okamžiku, kdy španělští generálové, ne lidová fronta, povstali proti zákonné vládě. Nebezpečí nelidové fronty je mnohem aktuálnější.

Je pravda, že také španělští generálové postrkují před svými kanony několik frází, jimiž chtějí svůj podnik učinit srozumitelnějším a chutnějším. Je to několik hubených frází, jež si i každý pitomec může bez velké duševní námahy osvojit. Je to hlavně ta, už proslulá fráze: bráníme zemi proti komunistickému nebezpečí. Stačí, aby toto někdo řekl (nic nestojí pronést do vzduchu několik těch slov), a už si osvojuje právo dělati cokoli, a mnozí mu to schvalují. Chci zničit komunistické nebezpečí — to je pas, který se dnes vydává do říše zločinu a politického dobrodružství, to jsou odpustky dvacátého století. Není hlupáka dosti velkého, není surovce dosti odpudivého, aby na něho nevrhlo trochu slavozáře, odhodlá-li se použití této fráze, a aby někteří v něj nezačali doufat jako ve spasitele. Boj proti komunismu — to je dnes nejoblíbenější způsob politického podvodnictví. Každá obłudnost politická, rozumová i citová může doufat, že se skryje za tuto zástěnu. Je to heroická čepice dosti velká, aby se pod ní ukryly i oslí uši, a rukavice dosti neprůhledné, aby zatajily krev na rukou. Jestliže někde komunistického nebezpečí není, jak snadno se chvatně vymaluje na pozadí! Jak snadno vzplane říšský sněm, jestliže vládní strana sama jde zapalovat! Španělští generálové cítili se ostatně tak silnými, že se ani nezdržovali sháněním a vytvářením takových falešných důkazů.

Snad se přepočítali. Německý příklad byl příliš svůdný: tam sahalo po hrdle lidu, a on se ani nebránil. Zdá se, že to bylo naposledy, a že si z toho dělnictvo vzalo poučení: nikdy už tak trpělivě do zkázy! Už se ví, jak těžko lze z nesvobody zpět do svobody. Pozorujte za sebou tři pokusy o diktaturu ve třech různých zemích: v Německu, Rakousku, Španělsku. Síla odporu stále roste. Jednoho dne v některé zemi vyrostě tak, že ti, kdo předstírají, že jdou spasit národ před komunismem, pomohou mu svým nezdařeným pokusem do sedla.

Vy, kteří podnikáte tato tažení, a vy, kteří s nimi souhlasíte, pěkně vyučujete dělnickou třídu o podstatě demokracie! Co jim pravíte? Ne svými slovy, která jsou vždy namazána vonnými mastmi a na nichž méně záleží, ale co jim pravíte svými činy? Asi toto: demokracie je stav čekání, jenž trvá tak dlouho, dokud nejsme dosti silni; pak sbohem, nerozhodná periodo! Říkáte jim: demokracie není idea, jež by zasluhovala věrnosti, nýbrž stav nepříjemné pro nás a zatímní rovnováhy; přestáváme hrát demokratickou hru, jakmile nemáme v ruce karty podle své libosti, a převrhne se stůl. V střelení rychlopalnou pistolí jsme se už povcvičili — dokonce na Olympiádě. Myslím, že už jedna buržoasie toho litovala, že špatně svým příkladem vychovala své dělníky: buržoasie ruská. Zvěrstva carismu zplodila zvěrstva proletariátu. Aby také celá evropská buržoasie neměla jednou stejně vážnou příčinu k lítosti! Aby nevěrnost bohatých nebyla otcem nevěrnosti chudých!

Bylo u nás velké hádání o to, pro koho jsou španělské události větším poučením, zda pro pravici či pro

levici. Nuže, jsou poučením pro všechny; jsou odstrašujícím obrazem, kam až může zajít národ na cestě sebedrásání. Stojíte-li nad touto tragedií, máte chuť ještě litovati toho, že náš národ našel vůdce dosti moudré, kteří mu nedovolili jíti touto cestou? A myslíte ještě, že mu radili jíti jinak jen proto, že neměli dosti krve v žilách? Při tom má Španělsko ještě štěstí, že není tak jako my obklíčeno sousedy chtivými na jeho pochybení a na jeho území. Jak dlouho, myslíte, mohli bychom se my tak drásat bez cizího vpádu? Jak brzy by si ten nebo onen vzal záminku, že jde zachránovat evropskou civilizaci před naší anarchií! Nemusíme ani říkati: „ten nebo onen“, víme dobře, kdo.

Španělský národ vypije si až do dna kalich, který si sám připravil. Jaký odraz budou mít však tyto události na evropskou politiku? Jest jediný výsledek, který by mohl světu prospěti: vítězství španělské demokracie. Jen to může přispět k upevnění poměrů. Obáváme se, že jest to výsledek velmi nezaručený a nemůžeme k tomu napomoci. Avšak každý jiný výsledek je schopen rozpoutati ještě více zla, než ho dosud vidíme před sebou, neboť každý jiný výsledek jest extrém. Vítězství fašismu ve Španělsku posílí ve všech zemích tábor těch, kteří už dosti dlouho úpí k duchu historie: my sami jsme příliš hloupí, abychom si mohli vládnout, a prosíme uctivě o někoho, kdo by nám poroučel a byl na nás hrubý. Dávno už přestalo býti toto stanovisko intimní záležitostí vlastní hlouposti a méněcennosti. Vítězství fašismu ve Španělsku posílilo by onen evropský tábor, který volá po rozhodujícím boji mezi fašismem a demokracií. Přijal by to jako příznivé znamení. Domníval by se, že vlna diktátorská opět stoupá a že se netřeba ani bát ani ostýchat. Kandidáti diktátorství v jiných zemích — neboť která země je prosta vládyčtivců? — krčili by se už ke skoku.

Ani od vítězství komunismu, což je snad také jeden z pravděpodobných výsledků, nemožno očekávat nic příznivého. Poplašilo by buržoasii od jihu k severu, od východu k západu, dodalo by nové důležitosti Hitlerovi. Dvě fronty v každém státě stále zřetelněji by se stavěly proti sobě a čekaly by na svůj čas. Postrašené měšťanstvo anglické i francouzské ukázalo by se náhle ochotným i k nedůstojnému kompromisu s Německem. Nebezpečí německé světovlády náhle by bylo v jistých očích zastíněno nebezpečím jiným, osobně jim patrně nepříjemnějším.

Od Hitlerova nastoupení k moci prokázala už moskevská politika v několika důležitých rozhodnutích, že je schopna také realismu, ačkoliv jsme v to už téměř nedoufali. Zdá se, že pravá zkouška státníková (jež obvykle bývá totožna se sebezapřením), ji teprve čeká, až jednoho dne bude snad ve Španělsku vláda sovětů na dosah ruky. Bude Stalin dosti moudrým, aby v zájmu většího cíle, jímž je organizace obrany proti německému imperialismu, dovedl se zříci tohoto triumfu? Byl by to ostatně velmi krátký triumf. Tento úspěch komunismu stačil by, aby v celém světě se začala tvořit obranná fronta nikoliv proti pangermanismu, nýbrž proti komunismu. V tomto vzrušení mnozí by zapomněli, co jest očekávati od německé světovlády. Bacil fašismu by tak ztloustl, že by byl viditelný i prostým okem.

To není výsledek, jehož si Moskva může přát. Konečným následkem by byla chvatná dohoda buržoú

všech zemí a řaděni útočné fronty proti sovětskému Rusku. Otázka jest, zda v Kremlu mají tak dobré oči, aby to postřehli. A zda tam mají dosti odvahu jíti upřímně zcela novou cestou: cestou důsledné podpory demokracie. Tento ústup byl by snad trpký pro ideu tak mesianistickou a dravou, ale nevyhnutelný, i když všechny levé skupiny v komunistické internacionále budou dostávat záchvaty. Také v politice platí, že v omezení ukazuje se mistr. Jestliže španělští komunisté se zmocní průběhem boje skutečné moci, bude jim Moskva mít mnoho co říci. Na štěstí zdá se, že diplomatický realismus učinil v Moskvě v poslední době tak rychlé a tak důkladné pokroky, že si Moskva tento dialog nešetří a že bude mluvit k španělské lidové frontě ne tak, jak by se čekalo od komunistické internacionály, nýbrž tak, jak musí mluvit stát, který je ohrožen a hledá spojence. *F. Peroutka.*

p o z n á m k y

Nemocenské a sociální pojištění

Pravicový tisk považuje za svůj úkol líčiti nemocenské a sociální pojištění jako výlupek všeho zlého. Pravidelně čteme o tom, že nemocenské pokladny léčí nejtěžší choroby aspirinem, že si cynicky nevšímají nemocných, kteří mají smrt na jazyku; podle referování tohoto tisku největší část příjmů nemocenského pojištění padne na vysoké platy zaměstnanců a na stavby nákladných paláců. Vinu za tyto poměry svaluje pravicový tisk na socialistické strany; při tom neuvěde, že podnikatelé a zaměstnavatelé mají v celé stavbě nemocenského a sociálního pojištění tolik vlivu, že by se sami mohli lehce přičiníti o nápravu. — Veřejné mínění jest systematicky drážděno proti nemocenskému a sociálnímu pojištění; nelze říci, že by se tato práce pravicovému tisku nedařila; leckdy proti tomuto pojištění jsou popuzeni i ti, kteří mu podléhají. To proto, že socialistické strany nedovedou dosti dobře propagovati tyto sociální instituce a nedovedou se cílevědomě brániti útokům. Jest dosti materiálů, který dokazuje číslly, že věci jsou podstatně jiné, než jak je líčí pravicový tisk. Pravidelně jsou vydávána data, jak se příjmů nemocenského a sociálního pojištění používá. Pravicový tisk dovede se rozčilovati nad hospodářstvím malé nemocenské pokladny, ale nikdy jsme nebyli svědky toho, že by vytáhl do boje proti vysokým, nespravedlivým platům a příjmům v průmyslových podnikách a kartelech, proti platům, které konec konců platí konsument i dělník. Případ nemocenského a sociálního pojištění jest ukázkou, jak lehce se dostanou socialisté do defensivy, kde by v defensivě být nemusili. Jistě není v nemocenském a sociálním pojištění vše v pořádku, jistě jsou v něm kouty, které by měly být vyčištěny. Ale to nemění ničeho na skutečnosti, že nemocenské a sociální pojištění ve svém celku zaslужuje uznání a podpory lidí, kteří mají zájem na skutečné sociální práci a skutečném sociálním pokroku. Ale toto nemocenské a sociální pojištění potřebuje čipernou popularisaci, dobrá pera i přesvědčené řečníky, kteří by srozumitelně ukazovali na pozadí všech útoků proti nemocenskému a sociálnímu pojištění, na to, že těmto kritikům se nejedná o zlepšení a odstranění závad, ale že tu jde o nechuť k sociálnímu pokroku a institucím, které pomáhají pracujícím. — Tak také pracoval Hitler a tak pracovala henleinovská agitace; snažili se zdiskreditovati význam a cenu sociálních zařízení jednak proto, že tyto instituce nebyly po chuti podnikatelům, jednak proto, že touto kritikou chtěli potrefiti socialisty.

Veřejné mínění jest hodně proti nemocenskému a sociálnímu pojištění zaujato. Snad tu přispěly chyby, které se skutečně staly, ale hlavně tu působila skutečnost, že proti této pravicové agitaci proti sociálním institucím nedovedly socialistické strany postaviti jasnou, jadrnou, přesvědčivou popularisaci, která by přesvědčila o významu, ceně těchto institucí pro sociálně slabé. I tu na straně socialistické se projevuje únava a zpozdlnost, která není na místě. Nedostatek dobré, čiperné agitace, nedostatek schopnosti přesvědčovati o významu dosavadních sociálních institucí, a o nutnosti

pronikavé reformy celého společenského zřízení, jest dnes největší slabinou socialistických stran. Pro materiál, který by to dokázal, nemusíme choditi daleko. Stačí si vzíti leckterý leták socialistické strany, abychom poznali, že ti, kteří jej píší, píší jej žargonem, který se rozchází s dnešní dobou, píší jej tak, protože tak se psal před dvaceti léty. Agitace — tiskem a slovem — jest dnes slabinou našich socialistických stran. To vědí, ale chodí kolem této otázky jako kočka kolem horké kaše, protože by musily provésti pronikavé změny — i osobní — ve svém tisku a ve svých sekretariátech. I do administrativy socialistických stran a odborových a jiných organizací jest dnes potřebí lidí s mladým myšlením. Dnešní administrativy socialistických stran žije z toho, že to tak bylo, žije z tradice, k níž se již nic nepřidává. Výsledek jest ten, že socialistické strany se dostávají do defensivy i tam, kde by mohly ukazovati na svou v podstatě velmi dobrou a užitečnou práci. *V. Gutwirth.*

Také příznak

V tónu, jímž denní tisk posuzuje španělské události, lze dobře sledovati, jaké je právě ledví mnohých, kteří mají velké starosti o demokracii. Šotva jsou pochyby o tom, oč jde ve Španělsku. Ale to nevádí agrárnímu „Večeru“, aby nevykládal, že „v nynějším boji španělský venkov jde za revolucionáři, protože čerpá novou o p o d s t a t n ě n o u naději, že se mu dostane od nové vlády záchranu z naprostého hospodářského úpadku“. Dá se na papíře tvrdit vselicos, ale „Večer“ by přece jen neměl býti tak troufalý. Snad nechce dokonce tvrdit, že levicová vláda ve Španělsku je největším odpůrcem pozemkové reformy a že teprve vzbouření monarchisté dají ubohému španělskému venkovu půdu? „Večer“ jistě ví něco o bídném údělu španělského sedláka, o nesmírných latifundních slechty a církve a o pozemkové reformě, která by jediné tyto poměry napravila. Či jsou dnes zájmy velkých španělských latifundistů „Večeru“ milejší, nežli pozemková reforma ve prospěch španělského venkova? Není to vyloučeno. *ld.*

Stát a soukromé podnikání

„Národní politika“ nedávno zdůraznila nutnost textilního syndikátu:

„V průmyslu textilním je třeba učiniti pořádek ve výrobě i v cenách. Textilní průmysl je neschopen učiniti si tento pořádek sám.

Jelikož však je nezbytně nutné, aby pořádek v textilu byl skutečně obnoven, musí organizace, která tento pořádek uskuteční, býti zřízena za pomoci státu, musí býti nucená: to bude právě textilní syndikát.“

Tyto názory se podstatně liší od hlasů těch, kteří dosud varovali před zasahováním státu do soukromého hospodářství. Po léta se hlásalo, že stát má do soukromého podnikání zasahovati co nejméně, že v soukromém podnikání jest nejlepší záruka zdravého, prospěšného vývoje hospodářského. Dnes čteme, že (textilní) průmysl je neschopen udělati si pořádek ve vlastní domácnosti; jest volán stát, aby udělal pořádek tam, kde si ho průmysl nemůže udělat sám a ze svých sil.

Jest to základní změna v názorech? Ne. T. zv. soukromé podnikání trvá na zásadě, že se stát nemá míchat do jeho věcí, když prožívá svá tučná léta nebo tam, kde by stát chtěl uložit soukromému podnikání určité povinnosti sociálně politické a j. Přijdou-li však hubená léta, volá soukromé podnikání: státě, kde jsi? T. zv. soukromé podnikání jest proti státní ingerenci do hospodářského života tehdy, vykazují-li velké zisky. Ale jest ochotno připustiti zásah státu do soukromého hospodářství, bere-li stát na sebe deficity soukromého hospodářství, nebo je-li ochoten tou či onou formou zaručiti soukromému podnikání velmi slušné zisky. Náš textil se sám nemohl dohodnouti na organizaci, zaručující mu ziskové hospodářství. Je volán stát, aby udělal pořádek, t. j. aby vynutil ceny zaručující zisky, ovšem zisky továrníků a bank. Ale ve státě nejsou jen lidé, kteří mají továrny. Jsou v něm i lidé, kteří za svou práci v textilních továrnách chtějí lidské mzdy, a jsou v něm lidé, kteří chtějí — jako konsument — kupovati textilní výrobky za slušné, spravedlivé ceny.

Kdyby však stát jménem těchto vrstev usiloval o pořádek v textilu, slyšel by od textilních průmyslníků: Stát není od toho, aby zasahoval do výroby, do soukromého podnikání. Soukromé podnikání za určitých okolností jest ochotno smířiti se s t. zv. plánovitým hospodářstvím. To tehdy, je-li smyslem

tohoto plánu: větší zisk podnikatelů. Plánovitě hospodářství, postavené na tomto plánu, by nás vyvedlo z krise právě tak málo, jako dosavadní hospodářství bez plánu. V. G.

Švejk a Žižka

Dostí Švejka a více Žižky! — prohlásil prý nedávno jeden poslanec a myslil si při tom patrně, že řekl neví jak hlubokou státnickou moudrost — jako všichni ti, kteří dnes módně povykují o válce a pacifismu. Ani význační představitelé veřejného života nebyvájí bohužel vždy prosti této myšlenkové mělkosti a populární frázovitosti, ačkoli právě lidé, kteří se přihlásili jako vůdci a zástupci národa, měli by znát trochu hlouběji Žižku i Švejka. Měli by také samostatně přemýšlet, a ne opakovat bezmyšlenkovitě státní nebo pouliční hesla doby. Kdyby takový člověk věc na základě důkladné znalosti hlouběji promyslel a domyslel, viděl by, že protiklad Švejk—Žižka je antithesa špatně volená, Žižka a Švejk jsou sice velké kontrasty, ale jejich základní smysl se navzájem nijak nevylučuje.

Švejk přece, jak Šalda správně postihl, neposmívá se nikde hrdivostí skutečnému, nýbrž jenom kaširovanému. Pravda, duch Žižkův by na neschopnost a mravní zchátralost rakouské armády a rakouských úřadů za války reagoval jinak, ale rozhodně by s ní nesouhlasil a nějakým ostrým způsobem by proti ní bojoval. Švejk proti ní bojoval geniální lidovou satirou — vzpomeneme-li při tom na Žižku historického, je to proti němu zbraň jistě velmi mírná. Rozdíl je tu tedy jen ve volbě zbraní, ale nepřítel Žižkův a nepřítel Švejkův nemají k sobě nějak zvlášť daleko. Ten, kdo s pochopením přečetl Haškova Švejka a za změněné situace dnes o něm přemýšlí, nemusí věru ubrati ani puntík z toho, co o něm napsal před desítky roky.

I dnes si můžeme přečíst Švejka s užítkem: varuje nás, abychom si v kritické době svými poměry Švejka sami nevyvolávali, neboť Švejk může vzniknout jenom tam, kde je pro něj připravena půda veřejným zbahnělým životem. Nebudeme-li mít síly chránit náš státní organismus před lidmi neschopnými, korupčními a nemravnými, bude Švejk zase tu, na našem těle, a nikdo nám od něho nepomůže, i kdybychom ho sebe více zatracovali nebo zakazovali. Prozatím není třeba obav, ale opatrnosti nikdy nezbývá. Důrazně však už jednou třeba odmítnout bezmyšlenkovitě přežvykovače nedomyšlených módních hesel. Takoví lidé jsou vždy stejní: právě tak jako po válce nadšeně, ale plytce a naivně řečnili o pacifismu (byla to tehdy móda), volají zase dnes po zmlilitarizování veškerého našeho života a nadávají a posmívají se všemu pacifismu. Nerozpakují se nikterak plivat sami na sebe! To je trest, který na nás Bůh seslal v podobě duševní lenosti a pivního politikaření. Ale je v tom i málo hrdivosti a statečnosti: strach z toho, že nepokřikují, když kolem mne všichni povykují! J. N.

Strach o duše

Lze předvídati, že nynější hospodářská krise zazní nám ozvěnou ještě v daleké budoucnosti tím silněji, čím bude ta budoucnost klidnější. Také tento podivný stav světa bude mít své Remarquy a Céliny, kteří dlouho po zlých prožitcích budou nuceni k jejich vypsání. Díla psaná o krizi, pokud tato krise trvá, a to pravidelně lidmi, kteří jsou jen diváky tohoto tragického děje, nemohou nikdy dosáhnouti dramatické síly na př. Hamsunova „Hladu“. Jistě se již dnes plíží kolem oken restaurací a automatů kdosi, jemuž je souzeno, aby po letech vložil dnešní neestetické příznaky hladu v estetickou formu slova. Snad bude takových případů více, kdy bude možno ukázati na krizi jako na inspirační zdroj. Ale o to zde nyní neběží, abychom snad navrhovali založení ceny pro budoucího básníka krise, který nyní hlodávi.

Truchlivou skutečností zůstává, že hospodářskou krizi trpí i duše ve svých nejsutbilnějších kořenech. Nemyslíme zde na zkázu duše v tom smyslu, jak se jí obávají čítankoví mravokárci: hrubá mluva, záliba v lenošeni, flákačství. Strach o duše trpící krizí je nám strachem o pilně vzdělanosti státu, o jeho duchovní existenci.

Nechceme rozlišovati mezi hladovícím zámečníkem a doktorem filosofie, jako jsme se dosud nenaučili milovati více špatného Čecha než dobrého Němce. Slovo člověk v jeho nejryzejším významu jsme si již dávno sami potěžkali bez křečí buržoasního šovinismu. Bojíme se však jednoho: aby nějakým podivným sociálním pochodem nedošlo k opačnému rozlišování, t. j. v neprospěch toho doktora filosofie. Jak svorně se s krizí bije již kolik let dělník vedle studenta, malý řemeslník vedle státního zaměstnance je známo až příliš do-

bře. Pán nepán se sešli trochu dříve, než jak si představoval Čelakovský. Ze však nebezpečí tohoto rozlišování v neprospěch duševních pracovníků zde je, pochopíme, podíváme-li se do minulosti. Již od pradávna je totiž nepsaným zákonem, že český student nebo český spisovatel musí třítí bídu, bydliti v podkrovní světničce, nositi záplatované šaty. Kondice, vychovatelství, stipendia, obědy z milosti, drobné podpory jsou bezpodmínečným inventářem jejich životopisů. Svatopluk Čech a Julius Zeyer mohou býti považováni téměř za zárdce této tradice, i když víme, že jejich blahobyt měl své meze. Jak je tato nerozlučnost bídy s českou kulturou vžita ve veřejném mínění, dokazují některé zjevy z denního života. Úspěšné studie majetného studenta jsou nepochopitelné, nutno tedy přepisovati podezřelou úlohu tatínkovým penězům. Český spisovatel, který může žít ze své duševní práce poněkud lépe než bylo popráno Boženě Němcové, může býti jist, že čas od času mu bude tento nepřirozený zjev uštěpačně nadhozen i ve slavných časopisech. Jeho nepodařenému dílu je pak mnohdy vedle záporného kritického ohodnocení sněsti i bezostyšnou výtku, že bylo psáno na výdělek.

A právě zde je jádro té naší bázně: byla-li ta bída mladých českých vzdělanců něčím tak samozřejmým ve starých idylických dobách, jakou strašlivou tvářností vzala na sebe nyní! I když vlny krise opadnou, budeme se s jejími nánosy setkávat ještě po mnoha letech. Svaly mohou hladem jen ochabnout, ale duše může se hladem zcela přetvořit. Změni zcela svoji podobu a nemusí to býti vždy jen v její prospěch. Masaryk sice ukázal na onen kladný přínos, kterým v jeho životě zapůsobila chudoba. Mnoho jiných příkladů by mohlo následovat. Ale přes to nutno bojovati proti tomu, aby tato složka výchovy mladého českého intelektuála byla považována za něco neměnného. Že tento problém není nový, a jak může přetvářeti člověka od základu, ukazují krásně vřelá slova Josefa Durdíka, která napsal již r. 1873 v předmluvě k básnické sbírce Rudolfa Mayera, jehož předčasnou smrt vysvětluje rovněž krutou bídou:

„Avšak jakých obětí stálo probuzení naše! Popírati nelze teskný účín nedostatku, když se rozšíří národem — když bohatší třídy s velikou horlivostí tíhnou jinam, než jsou netečny. Nedostatek jest ta pravá vezdejší strast, duš nelitostně všecky útlé květy ducha, překáží vývoji povahy a jest největším hlasatelem prosy tohoto života. Jak má v sobě člověk udržovati vědeckou snahu, touhu a nadšenost ideálu, když se kostlivá bohyně Nouze vznáší nad drahami a záměry jeho! Mnohý přes nátlak všecken odolá, ale více, více jich podléhá — ne tělesně zrovna, ale duševně — pessimismus, neb netečnost, neb nízké chlebařství, krátkozraké a neosvícené, zmocňuje se mysli. A tudíž, poněvadž je u nás poměrně chudých studentů víc, ale právě na těch naděje českého lidu spočívají, jest nám tím světější povinnost, aby se vůbec poměrům našeho studentstva věnoval pilný, zejména poměrům hmotným pilnější zřetel — jest to jednoduše příkaz, který plyne z pudu sebezachování, který káže, abychom pěstili na příští dobu záštitu svou. Jestli kdy dobrodini se vyplatilo, jest to příspěvek k zvelebení hmotného stavu studentstva. Pozastavovati se nad tím, že mnohdy nehodnému dostane se podpora, jest nelidské; kdyby na deset nehodných podpora promrhána byla, ziskem jest, jedenáctý-li zachován a k vyššímu snažení přiveden bude.“

Nelze nikdy zapomenouti na to, v jakém nelitostném množství slzy hladových stmelují duchovní základy naší vlasti. V další stavbě však nechť pokračují syti. Nikdy nebude dosti institucí, které zabraňují, aby funkce mozku nebyla rušena nemilými zásahy žaludku. A poslední věta z Durdíkova článku budí ráznou odpověď všem těm, kteří tak rádi očmouchávají každý haléř vydaný z veřejných prostředků hladovým (ať intelektuálům nebo dělníkům), při čemž ovšem bezpečně zavírají vlastní kapsy.

O. J.

Zápasy a zápasy

Jsou z á p a s y, o kterých večerníky referují na zadních stranách; jsou to zápasy, jimž přihlížíjí s napětím, zvědavostí, nedočkavostí často celé desetitisíce; jsou to zápasy, které dovedou připoutat desetitisíce, statisíce lidí k amplexionům. Jsou to zápasy sportovní. Tyto zápasy dovedou to, čemu se říká: upoutat. Poslední stránky večerníků, které jsou věnovány jim i žabomyší vojně jednotlivých klubů, jsou horlivě čteny. Na-

proti tomu novináři, kteří píšou první, úvodní články v novinách, smiřují se se skutečností, že jsou čtení poměrně málo. A přece v těchto úvodnicích se dočítáme také o zápasech. Jest to zápas o nové hospodářské a sociální uspořádání společnosti; s tím rukou v ruce jde zápas demokracie s proudy protidemokratickými a nedemokratickými. Jest to zápas velmi dramatický. Dotýká se sociální existence, svobody, lidské svobody celých statisíců a milionů. A přece zájem o tento zápas není tak veliký, jak by to odpovídalo tomu, o čem v něm jde. Zápas SK proti AC dovede připoutat pozornost desetitisíců diváků a celých statisíců lidí, kteří v rozhlase sledují, jak to dopadne. Jdou a zaplatí, aby mohli sledovat průběh zápasu. Ale zápas, v kterém jde o demokracii, o svobodu lidí, o svobodu států, o nové uspořádání Evropy, není zápasem, který je sledován tak, jak to odpovídá jeho smyslu. Lidé — jak říkají — se nezajímají o politiku. Vypořádali se s politikou tak, že jí ztotožnili s politikařením, s politickým šizením a napalováním. Nechápu, že v politické práci na konec jde nejen o jejich chleba, ale i o jejich svobodu. Počet politicky indiferentních lidí stále stoupá. To proto, že naše politické strany nedovedou svým lidem — a hlavně indiferentním — vyložití smysl politické práce, smysl tohoto stálého napravování společenského řádu. Demokratická práce nedovede upoutat k sobě dosti pozornost. To v Německu dovedli pořádat schůze, které byly nabití diváky, kteří platili vysoké vstupné, aby na schůzi dostali místo. Hitlerovská propaganda dovedla vzbudit v lidech dojem, že v hitlerovské politice jde o zájem každého jednotlivce. To vše ovšem přestalo, jakmile se Hitler dostal k moci. Hitlerovská propaganda dovedla se zmocnit indiferentních. Demokracie si musí uvědomit, že jejím předpokladem jest aktivní zájem širokých mas o její práci a metody. Dnes žádná z našich politických stran nemohla by hned tak uspořádati manifestaci, která by na jedno místo naráz svedla tolik lidí, jako jeden zápas AC versus SK. V. G.

přestávají věřit stranám, které jim dosud vyhovovaly, poněvadž je nedovedly uchránit od následků krise, a hledají nějaké východisko.

Hospodářská krise přechází v politickou a politická je počátkem revoluční situace. V tom okamžiku může proletariát vésti všechny vrstvy poloproletářů a maloměšťáků, otrěsené v dosavadním myšlení a hledající revoluční východisko. Proč proletariát? Protože on je nejproduktivnější třídou společnosti, tak asi jako bylo měšťáctvo v okovech feudální společnosti. Proto, že on je následkem svého postavení námezdné a vykořisťované třídy nejrevolučnějším činitelem. Proto, že byl kapitalismem soustředěn v továrnách, naučen disciplíně a kolektivnímu životu. Ale přese všechny tyto vlastnosti není proletariát jako třída schopena svého historického úkolu, není-li veden vojensky organizovanou a disciplinovanou stranou, v níž jsou nejlepší a nejodhodlanější živly proletářské třídy. Tato strana, vědomá toho, co chce a jak toho dosáhnout, je štábem revoluce, proletářská třída armádou, proletářské a maloměšťácké vrstvy rezervami, neboť tyto vrstvy se v rozhodném okamžiku přikloní vždy tam, kde vidí jasnost programu a sílu uskutečnit tento program. To je, co nejstručněji vyjádřen, obsah Leninova o poměru a působení společenských sil v našem období. Není v tom ani špetky mysticismu, neboť není reálnějšího politika, než byl Lenin. Naše inteligence velmi chybuje, že nestuduje jeho učení přímo a nechává se informovat z denního komunistického tisku.

Jak Kominternu prohrála Německo.

Světová hospodářská krise, která začala krachem newyorské bursy roku 1929, přešla v Německu velmi rychle v politickou krizi. Proč právě v Německu? Protože zde krise byla zostřena všemi okolnostmi velkého, ve válce poraženého státu, donuceného k placení válečných účtů. Sotva, že se německý lid dostal z bídy poválečné inflace, zapadá znovu do hospodářské krise a hledá nejenom příčiny, ale i východisko ze situace. Jinak vysvětluje příčiny fašistické, jinak komunistická agitace, ale obě se shodují v jednom, v zosobňování příčin v tehdejších, měšťácko-demokratických vládách. A nejširší vrstvy lidu chápou nejsnadněji to zosobnění příčin. „Příčinou jsou ti lumpové tam nahoře.“ Volby roku 1930 přinášejí částečné úspěchy komunistům, a Hitler roste z maličké frakce ve vážnou stranu. Politická krise se ohlásila varovným signálem: strany středu tají ve prospěch obou krajních křídel. Jenomže nikdo ten signál neslyšel v Německu ani v Moskvě. Komunisté měli radost z přírůstku poslaneckých mandátů. Kdo trpí hluchotou, signálů neslyší.

Krise rostla každým měsícem, a pro moskevskou Kominternu, komandující každý krok svých sekcí, vystávala v plné šíři otázka: co teď v Německu? Na revoluci to nebylo, neboť většina pracujících mas Německa přes všechny prkenné resoluce a výzvy ne a ne poslechnout, aby vstoupila do komunistické strany. Tyto tvrdohlavé masy nedělaly každý týden nařizované generální stávky, protože ani nepřecházely od generálních stávek k ozbrojeným povstáním, zkrátka v docela revoluční situaci nešly masy ke komunistům, a v úřadech Kominterny nevěděli, jak by ti komunisté šli k masám, protože neměli pro to žádný oběžník ani výnos. A další otázka, dodatková, zněla: I kdyby re-

politika

V. Borin:

Kominternu se mýlila

(Trocký v osudech Francie a národů.)

Věčný emigrant a revolucionář Trocký zasahuje z malé vsi v Norsku do osudů Francie. Trockisté u nás jsou přísně tajemnými kluby intelektuálů, ve Španělsku a Francii mají vliv na dělnictvo a na události. Trockisté popohánějí francouzské komunisty, komunisté socialisty, socialisté radikály — současně se bojí a zdržuje jeden druhého. Trocký měl stokrát pravdu ve věcech německých, ale nemá jí dnes v posuzování francouzských událostí.

Dnešní evropská situace je výsledkem německého vývoje od roku 1930. Aby bylo jasno čtenářům „Přítomnosti“, komunisté nikdy nezahrnovali do pojmu proletariátu drobné rolníky a střední stav. Nutno posuzovat jejich ideologii podle leninismu, t. j. podle Leninova učení o teorii a praxi marxismu v dané epoše kapitalistické společnosti a ne podle povrchních článků „Rudého práva“. Lenin učí, že poloproletářské vrstvy, ty, „které nemají skoro nic, anebo málo“ a střední stav, maloměšťáctvo, „kteří mají o trochu víc, než málo“ (termíny, užitá v „Přítomnosti“) jsou v normálních dobách kapitalistického hospodářství vrstvami občanského středu a pořádku. Ale v tom okamžiku, jakmile přijde krise, která jest tím větší a ničivější, čím vyspělejší je kapitalistické hospodářství, nastává nezbytně otřes v myšlení těchto vrstev, poněvadž krisí je otrávena jejich existence. Venkovský poloproletář ztrácí možnosti přivýdělku v městech, drobní podnikatelé jsou krisí vyvlastňováni a ničení,

voluce v Nemecku zvíťazila, udrží sa proti reakčným Evrope, keď nemôže v danej situácii počítať na pomoc Sovietskeho svazu? A pokiaľ ani to nebolo možné s istotou zodpovedieť, ponechalo sa všetci vili boží, sociálfasisti zostali naďalej najväčším triednym nepriateľom diania a nemeckí komunisti robili s hitlerovými fašistami plebiscit v Prusku, ktorý mal svrhnúť sociálfasizmus.

V tejto situácii prichádza hlas sovietského vyhnanca z pustých ostrovov v Mramorovom mori. Trocký docela správne rozvíja obraz pohromy, jež sa valí na nemecký a evropský proletariát. Správne odhaduje následky Hitlerova víťazstva v Nemecku. Predpovedá nemecké spojenectví s Poľskom. Ríka, ještě pred Hitlerovým prevratom, že „Hitlerovi bude poľská pomoc neporovnateľne cennejšia, než odstránenie poľského koridoru“. Jak se to vše do písmene splnilo! Trocký zaprišaha, volá: „Čas jednou ztracený je navždy ztracený!“ Žádá okamžité spojenie nemeckých komunistů se sociální demokracií. Je pro sociální revoluci, ne pro jakékoli ultimativní podmínky, teď všechno stranou, poněvadž je všechno v sázce! Spojit se jen k udržení demokratických práv občanů, k zachování existence, přijít s docela reformistickým programem pomoci lidu z krize, jít za ním důsledně, rozeštvané dělnictvo nabude nové síly, strhne ostatní vrstvy, smete Hitlera jako prach.

Hlas Trockého byl hlasem volajícího na poušti. Úředníci Kominterny nemohli než se vrhnout na Stalina protivníka a všechen oficiální tisk komunistický přinášel rozhořčené články o tom, jak master Trocký dohnal na poli třídní zraedy proletariátu, neboť — ó hrúzo! — navrhuje spojenie komunistů se sociálfasizmem, žádá, aby ta čistá, leninská Kominterná přešla do služeb třídního nepriatele! Ubohé masy komunistických dělníků nečetly nic z toho, co Trocký říkal, ale přečetly si všechny nadávky, vychrlené na něho z úředních šuplat Kominterny, věřily a táhly chomout svého osudu.

Avšak lidé z ústředí jednotlivých sekcí, zvláště československé, věřit nemohli, poněvadž viděli. Vedenie československé sekce, jehož ideologem byl tehdy Guttman, postavilo se po prvé a naposledy na vlastní nohy, odvážilo se mít jiný názor, než nadřízení úředníci v Kominterně. Všichni zde cítili blízkost osudového okamžiku, vůdce sekce, Gottwald, se zalykal vztekem, užíval o vedenie Kominterny slov, které nelze reprodukovat, Guttman vypracoval společnou platformu a celé vedenie čl. komunistů jelo do Moskvy probojovat kolektivně obrát v evropské politice. Měli již staré zkušenosti, ale věřili, že v této situaci si nedovolí Kominterná celé vedenie oklamat. V zoufalství nad situací propadli takové naivitě, že věřili v úspěch. V Moskvě jim řekli, že dosavadní politika je schválena samotným Stalinem a více s nimi nikdo nemluvil. Gottwalda si tam nechali hned k napravení linie, Guttmana poslali nazpět odvolat před funkcionáři chyby.

Zatím už situace v Nemecku stávala se jasnou a příchod Hitlera k moci neodvratným. Konečně prohlédli i v Kremlu, a Kominterná minutu před dvanáctou dává nemecké sekci telegrafický příkaz k spojenie se sociální demokracií na obranu demokracie. „Hanebná zrada mastera Trockého“ přišla ke cti, jenomže už bylo pozdě. Čas jednou pomeškaný úřednickou zabeďností nelze dohonit ani telegraficky. Nemecký proletariát

byl poražen bez boje, a s ním si lehla do hrobu měšťacká demokracie.

Co měli v Moskvě s tímto faktem dělat? Přiznat nesprávnost celé komunistické taktiky znamenalo dát za pravdu Trockému a všem odsouzeným oposičníkům z evropských sekcí. Znamenalo to desavuovat svou úřednickou neomylnost. Proto jsme se dočkali takových vysvětlení, že jen třída tak strašně trpělivá, jako je proletariát, mohla porážku snést, aniž byla poražena mrtvicí. Především jsme se dočetli, že taktika komunistů v Nemecku byla správná. Čili správnou komunistickou taktikou dojdeš k vítězství fasizmu. Ano, ale za to vítězství fasizmu mohli zlí sociálfasisti, kteří nechtěli jít s námi, přes to, že jsme je do posledních chvíli označovali za největší nepřátele proletariátu. A ten proletariát v Nemecku nebyl vlastně poražen, nýbrž jen ustoupil, čili odpoutal se od nepřítelů, jak říkávaly c. a k. rakouské úřední zprávy. A posléze fasizmus jen pomůže sjednocení dělnických sil, urychlí revoluční zránie v Evropě.

Tohle vše museli psát a dávat k věření svým čtenářům komunističtí redaktori v Evropě pod trestem vyhození ze strany s označením „zaprodanec buržoazie“. A většina jich psala s pěnou vzteku v ústech, poněvadž když tě vyhodí, ztratíš jakoukoliv možnost uvědomovat alespoň ústně, mezi čtyřma očima členy strany, pracovat pro nápravu, věřící prostě, že jsi zradil, a nikdy nedojdou tvoje slova jejich sluchu. Guttman byl povolán do Moskvy. Měl sice na sto procent pravdu v kritice Kominterny, ale za porušení subordinace nemohl ujít trestu. Odmítl jet, poněvadž věděl, že by se nikdy více nevrátil, alebo až po letech jakožto politická mrtvola se zlomenou páteří, jako se to stalo už tolika jeho předchůdcům. Byl za neuposlechnutí rozkazu vyloučen jako renegát a výlupek všech špatností.

Následky chyby.

Nynější mezinárodní situace je logickým následkem porážky měšťacké demokracie a proletariátu v Nemecku. Jen proto máme na programu dne možnosti nové války v Evropě, blok fašistických států kol nemeckého centra a ohrožení existence malých národů. Porážkou proletariátu Nemecka utrpěl též velikou porážku Sovietský svaz, neboť přátelské styky s demokratickým Nemeckem musely se obrátit v nepřátelství na život a na smrt s Nemeckem Hitlerovým. Jen proto musí dnes Sovietský svaz dávat na armádu 15 miliard rublů ročně, kterých mohl jinak použít na povznesení existenční úrovně svého obyvatelstva. Nikdo nemohl nadělat větší škody diania a národům Evropy, než Kominterná s bezduchými úředníky v čele, kteří si celé učenie Leninovo zjednodušili na vojenskou disciplinu podřízených. V Kremlu to pochopili, ovšem pozdě, jako vždy, kdykoliv se jedná o západoevropské otázky. Celé vedenie Kominterny zmizelo tiše v propadlišti i se svými esy Manuilským a Knorinem, na jejich místo přišel Dimitrov a Gottwald, kteří včas marně varovali.

Moskva dnes nechce revoluci.

Kominterná po tolika strašlivých obětech přechází k taktice lidové fronty a během několika měsíců po změně taktiky vítězí lidová fronta ve Španělsku a Francii. Och, jak měl tehdy Trocký pravdu, když chtěl touto taktikou porazit Hitlera! A čeho mohl být svět ušetřen!

Ale Trocký nemá pravdu v dnešním svém prudkém boji proti lidové frontě ve Francii. Docela správně tvrdí v posledním čísle „Unser Wort“, že stávkou začala francouzská revoluce, poněvadž revoluce nemůže dnes jinak začínat než masovým vystoupením proletariátu. Ano, ta francouzská stávka měla epidemický charakter, začínal předvoj, kovodělníci, a rychle se přiřadily i nejzaostalejší vrstvy proletariátu, jejichž stávka je vždy neklamným znamením revoluční vlny lidu. Zcela správně tvrdí, že vůdcové lidové fronty nestaví se v čelo této vlny a nevedou ji dále k revolučnímu východisku. Ano, lidová fronta je dnes brzdou sociální revoluce. Po prvé v historii Kominterny se stalo, že vůdcové sekce šli likvidovat stávku. Ale to není jejich zločin a zrada proletariátu, jak tvrdí Trocký, nýbrž nezbytná nutnost, diktovaná objektivními podmínkami.

Neboť situace v Evropě se utvářela tak, že Kominternu nemůže dopustit, aby došlo k sociální revoluci tam, kde má v rukou možnosti, aby k ní došlo. Tento neobyčejně originální, ba paradoxní fakt je dalším následkem porážky německého proletariátu. Netřeba vykládat tak starému revolucionáři, jako je Trocký, že úspěch revoluce závisí nejenom na všech vnitřních, nýbrž i vnějších podmínkách. Ve Francii táhne komunistická strana v lidové frontě za sebou masy nespojených poloproletářů a maloměšťáků. Ve Francii správnou taktikou bylo docíleno opačné situace, než v Německu před Hitlerem. Možno situaci dovésti až k revolučnímu východisku, ale nelze revoluci udržet v sousedství fašistické Itálie, Německa a Británie, která by v takovém okamžiku dělala ochotného spojence ne francouzské revoluci, nýbrž kontrarevoluci. Lenin s Trockým by nebyli udrželi revoluci v Rusku, kdyby jejich imperialističtí sousedé nebyli zapleteni do války na západě. Právě ten Trocký musel v Brest Litevsku kapitulovat před několika armádními sbory Německa a Rakousko-Uherska. Musel, aby revoluce získala oddech a mohla nabrat sil k odražení kontrarevoluce. A němečtí imperialisté jim ten oddech dali jen proto, poněvadž byli vážněji vázání na západě. Těchto podmínek dnes francouzská revoluce nemá.

Nechce-li dnes Kominternu vrhnout celou Evropu v náručí fašismu a existenci Sovětského svazu v sázku, musí ve všech zemích, kde se dosud udržela měšťácká demokracie, zabraňovat všemi silami sociální revoluci a držet tuto demokracii. To je velmi překerní situace, avšak není jiné. A z této situace vyplývá druhá, stejně na pohled paradoxní a mnohým měšťáckým demokratům nepochopitelná věc, že ve vážných chvílích měšťácké demokracie, v tom okamžiku, jakmile drolení stran středu signalisuje politickou krizi národa, možno bránit demokracii jen ve spolku s místní komunistickou sekcí, jen v lidové frontě, která bere vítěs plachet fašistické demagogii. V dané, konkrétní situaci není a nemůže být lidová fronta východiskem k sociální revoluci, poněvadž pokud bude trvat dnešní situace, nemůže Sovětský svaz a Kominternu potřebovat revoluci a tím občanskou válkou oslabené Československo, anebo Francii, ba ani Rumunsko ne. Následkem situace, vytvořené porážkou německého proletariátu, je dnes Sovětskému svazu a Kominterně cennější polofašistický spojenc, než sociální revoluce v jeho zemi. Proto musel Thorez jít potlačovat francouzskou stávku, proto odpovídá „Rudé právo“ Smetáčkovi, že nikoho nevyklučují z účasti ve vládě lidové

fronty. Proto jsou dnes, v této situaci, všechny teorie o tom, že lidová fronta vede k sovětům, pouhými strážáky fašistické reakce. Ano, vedla by k sovětům, kdyby ji Kominternu mohla současně organisovat v Německu. Avšak organisovanou lidovou frontou Německa jsou zatím dva tucty emigrantů, hloubajících v různých končinách světa o tom, jak to mohli v tom Německu tak prohrát. Snad se již shodli na tom, že úřednický slepý vůdcové tehdejší sociální demokracie v Německu nemají celkem co vytýkat poslušným aktuárům tehdejší Kominterny a naopak.

V. Borin.

Život a instituce

O vzniku několika hesel

(Zaměstnávání žen, pensistů a cizinců.)

Jako odpověď na úvodník z č. 28 poslal nám pracovník z odborových organisací soukromých zaměstnanců článek, který rádi uveřejňujeme pro jeho informativnost. Pokud se polemiky proti našemu článku týká, konstatujeme, že autor odpovědi sám připouští, že odborové organisace ve věcech, o něž jde, leckdy jen ustupují radikalismu svých členů, nejsouce, jak se zdá, přesvědčeny, že ve věci samé jednají dobře.

Článek „Falešná hesla“, uveřejněný v č. 28 „Přítomnosti“, vyvolal mnoho zlých krve mezi soukromými zaměstnanci. Autoru, bývalému odborářskému profesionálov, se vytýká, že si vykonstruoval násilný výklad účele falešných hesel, jako je boj proti zaměstnávání žen, pensistů, cizinců a pod. Souhlasíme v celku s touto výtkou, i když přiznáváme, že článek vykonává své poslání tím, že vede k diskusi, která by mohla objasnit celou řadu otázek, tvořících tak zvaný soukromo-zaměstnanecký problém.

Hesla, která mají rozbít solidaritu zaměstnanců.

Podle autora článku „Falešná hesla“, hesla jako: boj proti zaměstnávání žen, dvojvýdělkářství, pensistům a cizincům a ostatní podobná vpašovala mezi zaměstnance reakce, aby rozrazila jejich solidaritu a hlavně, aby odvedla pozornost odborářů od pravých příčin hospodářské a sociální tísně zaměstnanců, to jest od hospodářské soustavy. Z kapitoly „Reakce ví, co chce“ vysvítá, že autor považuje podnikatele za pilíř této politické reakce, tedy za ty, kteří především tato hesla mezi odboráře vpašovali, aby vyvolali mezi nimi boj.

Nečiníme si nejmenších ilusí o mentalitě našich podnikatelů, avšak tuto deduci považujeme za hodně násilnou, neboť lze při trochu hlubším pohledu do sociálních a hospodářských poměrů soukromých zaměstnanců poměrně snadno zjistit, že tato hesla jsou typickým výtvozem zlých časů, které zaměstnanci prožívají, a že vyrůstají právě v hlavách těch sociálně nejradikálnějších odborářů. Ostatně stačí odpověď na otázku, kdo především na těchto zjevech vydělává, abychom si uvědomili, že by podnikatelé řezali do vlastního masa, kdyby boj proti těmto zjevům živili.

Strach o zítřek otcem hesel.

Znalec poměrů nebude touto mentalitou zaměstnanců nijak zvlášť překvapen. Je to především strach o chleba a oprávněná obava před zítřkem, které zvyšují radikalismus v tomto směru.

Soukromé podnikání dává v této době obživu téměř 350 tisícům soukromých úředníků, prodavačů, dílovedou-

cích, a soukromí zaměstnanci si dobře uvědomují, že rozšiřování tohoto počtu nepůjde do nekonečna. Je jisté spravedlivé odmítnout požadavek omezení školního a zvláště odborného vzdělání, odboráři však musejí uvažovat o tom, co bude s těmi, které každoročně škola do praktického života vychrlí. Soukromí zaměstnanci jsou si vědomi určitého nebezpečí tohoto velmi rychlého přílivu a proto vykonávají tlak na své odborové organizace, aby se snažily na příklad řešit uspokojivé otázku rychlejší výměny generací.

Pohled na rozvrstvení podle skupin zaměstnavatelů nám leccos napoví. Ke konci roku 1931 bylo podle statistik Všeobecného pensijního ústavu v zemědělství zaměstnáno 17.930 soukromých zaměstnanců, v průmyslu 114.232, v živnostech neřemeslných a v dopravě 32.914, v obchodu 75.076, v peněžnictví 28.141 a ve svobodných povoláních 31.236 zaměstnanců. Předpokládáme-li, že tento poměr i v dalších letech zůstal přibližně zachován, shledáváme, že hlavní těžiště zaměstnanecké existence je v průmyslu (36%) a v obchodu (24%). Zaměstnanci si uvědomují, že není příliš daleká doba, kdy i při maximální zaměstnanosti průmyslu a obchodu nebude pro zaměstnané úředníky a dílovedoucí dále zdravo, aby počet zaměstnanců soukromých byl rozšiřován, a to zvláště tehdy, nebude-li zaměstnavatelům zabráněno, aby dělali dále to, co provádějí v poslední době: rozšiřovati počet zaměstnanců, aniž by však zvýšili kvotu, připadající k celkové režii na platy zaměstnanců.

Spějeme k zproletarisování soukromých zaměstnanců.

Není tomu tak dávno, co denní tisk vyslovil uspokojení nad statistikou Všeobecného pensijního ústavu, vykazující poměrně značný přírůstek povinně pojištěných soukromých zaměstnanců. Tento tisícový přírůstek objeví se nám však v jiném světle, zjistíme-li, zač tito noví zaměstnanci pracují. Ke konci loňského roku vykazoval Všeobecný pensijní ústav 328.681 povinných pojištěnců, tedy o 18.930 více, než v roce 1930, kdy jsme byli na sklonku hospodářské konjunktury.

Rozbor stavu podle pojistných tříd a malé srovnání s předchozími lety nám odhalí skutečnosti velmi povážlivé. Z počtu vykázaného na konci loňského roku připadá 24.667 na pojištěnce, kteří nemají platu vůbec, nebo nejvýše do 3 tisíc Kč ročně (průměr Kč 1500.—), 46.094 na pojištěnce s platem od 3000 Kč do 6000 Kč ročně (průměr 4.500 Kč), 54.225 s platem od 6000 Kč do 9000 Kč ročně (průměr 7500.— Kč), a 59.000 na pojištěnce s platem od 9000 do 12.000 Kč ročně (průměr 10.500.— Kč). Resultát: 184 tisíc soukromých zaměstnanců, tedy plných 56% z celkového počtu, nedosahuje po odečtení srážek na pojištění a daň důchodovou existenčního minima. Proti roku 1930 vyrostl tento tábor inteligentních proletářů o plných 30 tisíc. Z tohoto zjištění vyplývá velmi jasně vážná skutečnost: zaměstnavatelé sice rozmnožují personál, zvláště v administrativě, avšak na účet těch, kteří jsou již zaměstnáni. Důkaz aspoň částečně možno provést rovněž statistikou VPÚ. Přímou směšné platy většiny přijatých zaměstnanců vykonávají tlak na platy zaměstnanců lépe honorovaných. Oproti poslednímu roku hospodářské konjunktury poklesl počet zaměstnanců, honorovaných platem nad 12.000 Kč ročně, téměř o 20 tisíc. Rozbor stavu povinných pojištěnců nám však tento obraz plně nedokresluje. Rozbor stavu pojištěnců dobrovolných (v roce 1935 7506) a platících uznávací poplatek (18.974, t. j. z valné části nezaměstnaných, kteří si udržují tímto poplatkem získané nároky z pojištění), ukazuje, že jde o zaměstnance starší, kteří byli většinou lépe honorováni. Zjišťujeme tedy: 1. že počet soukromých zaměstnanců roste, 2. že roste počet zaměstnanců špatně honorovaných, 3. že klesá počet zaměstnanců s existenčním minimem, 4. že se zaměstnavatelé zbavují zaměstnanců starších a lépe honorovaných.

Odborářství vyrůstá přímo ze života zaměstnanců, z jejich tužeb, potřeb a musí mít proto otevřené oči především pro tyto zjevy. Odborářství je realističtější než politika. A musí být konkrétnější, chce-li plnit své poslání. Soukromo-zaměstnanecké odborářství nesmí zůstat chladné k těmto zjevům, které jsme naznačili, a snažit se na ně reagovat způsobem, jenž dává naději na úspěch. Odborářství, které by čekalo, až se změní celá soustava a nesnažilo se alespoň dílčími zásahy postupně měnit, co se měnit dá ve prospěch těch, jimž slouží, takové odborářství by asi dlouho nevydrželo.

Proto nebylo možno, jak se domnívá autor „Falešných hesel“, pouze mávnout rukou a říci: „Což, to jsou všechno falešná hesla“. Soukromo-zaměstnanecké odborářství bylo donuceno zabývat se těmito hesly právě nejradikálnější částí svých členů. Autor cituje z „Úřednických listů“ ukázkou boje proti zaměstnávání pensistů. Jistě překvapí, že serií těchto článků psal právě člen organizace, velmi blízký komunismu. Právě radikální příslušníci odborových organizací žádají: 1. aby odborové hnutí úřednické zajistilo zaměstnání především těm, kterým je zaměstnání jediným zdrojem obživy, 2. aby bránilo starší zaměstnance před sociálním dumpingem zaměstnanců špatně honorovaných, nebo těch, kteří si mohou dovolit, aby byli v soukromých službách špatně honorováni.

Zaměstnávání žen v soukromých službách.

Ze dvou kardinálních požadavků, které jsme citovali, vyvinula se i hesla „prýč s vdanými ženami z kanceláře“. Aby bylo jasno, konstatujeme, že považujeme paušální uplatňování tohoto hesla za pochybené. Na štěstí ovšem domnívá se jen autor článku „Falešná hesla“, že je toto heslo paušálně uplatňováno, a dovozuje z toho, že prý jsou pod nátlakem odborových organizací dokonce i svobodné ženy ze zaměstnání vypovídány. Statistiky, kterými se ještě budeme zabývat, usvědčí autora z neinformovanosti.

Odpor proti zaměstnávání vdaných žen je dítkem krise a vznikl u nezaměstnaných soukromých zaměstnanců. Jistě právem soudíme, že tento odpor bude ochaňovat, dojde-li k rychlejšímu návratu nezaměstnaných do pracovního procesu. Odpor proti zaměstnávání žen vůbec však pramení ještě z jiných pohnutek, a můžeme říci, že je tak starý jako zaměstnávání žen samo. Již v roce 1905 velmi zle se úřednické organizace obořily na autory myšlenky vybudovat v Praze ženskou obchodní akademii.

Ženám v soukromých službách se vytýká, že pracují i při stejné kvalifikaci s mužem daleko levněji, a proto láci své práce muži příliš konkurují. Vdaným ženám se nádavkem ještě přičítá, že ubírají chleba nezaměstnaným. Naším úkolem nyní je, abychom zjistili, jak došlo k těmto námitkám.

Od roku 1925 počet zaměstnaných žen nápadně a pravidelně stoupal a nezastavil se ani v letech krise. V roce 1925 připadalo na 100 pojištěnců 77.6% mužů a 22.4% žen. V roce 1935 71.5% mužů a 28.5% žen. Tento postup není zastaven, jak se mylně autor článku „Falešná hesla“ domnívá. Letošní absolventky obchodních škol jsou až na nepatrné výjimky již umístěny, totéž však nelze říci o absolventech. Ptáte-li se ovšem na plat, tedy 200 Kč měsíčně je asi to nejvyšší, co mohou adeptky úřednického stavu dostat.

Také otázka vdaných žen není tak podružná, jak by se na prvý pohled zdála. Podle prof. dr. Schoenbauma počet vdaných žen, pojištěných u VPÚ, dosáhne koncem tohoto roku čísla 20.000, a lze očekávat, že bude ještě stoupat. V roce 1929 bylo ze sta zaměstnaných žen vdáno 12, v roce 1935 20. Poměrně vysoké procento zaměstnaných žen je jenom svědectvím o neudržitelné zaměstnavatelské politice, pokud jde o honorování práce soukro-

mých zamestnanců. Vytykáť vdané ženě, že pomáhá svému muži nést náklady rodinného života, znamenalo by adresovat výtky zcela falešně. Nesmíme ovšem zapomínat, že není opravdu tak jednoduché vytvořit nezaměstnanému, že propuštění vdané ženy nepřinese právě jemu chleba: bude tvrději trvat na svém, že nezaměstnaných úředníků je asi tolik, jako zaměstnaných vdaných žen. Jistě chybná dedukce, ale odborářství musí s ní počítat. Křivdí se však odborovým organizacím, vytyká-li se jim krutý postup v této otázce. Ani v jediné odborové organizaci nepřipouští se řešení paušální, pouze v křiklavých případech dělá odborářství — nerozpakujeme se to říci — určité koncese obecné mentalitě svého členstva.

Řekli jsme již, že zamestnanec vytyká pracující ženě, že vykonává tlak na jeho plat. Tato výtky byla by potud oprávněná, kdyby byla adresována na správnou adresu. Domníváme se, že tuto výtku umožnilo především odborářství samo, které se dostatečně nebránilo tomu, aby nebyl uplatňován dnešní nemravný systém hodnocení práce ženy podle jiného měřítka, než hodnocení práce muže.

Podle statistik Všeobecného pensijního ústavu činil průměrný roční požitok pojištěného muže v roce 1935 16.500 Kč, u pojištěné ženy 8700 Kč, tedy téměř polovinu. Mohlo by se nám ovšem namítnout, že nejvyšší pojistná třída u mužů (plat přes 42 tisíc Kč ročně) průměr příliš zkresluje v neprospěch žen. Bylo by proto třeba porovnat věkovou skupinu obou pohlaví mezi 21—25 lety, která je u žen vlastně nejpočetnější (plných 30%). Bohužel, nemáme dosud statistik z posledních let, a musíme si proto pomoci statistikou z r. 1931. U mužů v této věkové skupině činil průměr 10.500 Kč, u žen pouze 8600 Kč. To je skutečnost, s kterou nutno počítati. Muži, a je zajímavé, že právě ti radikální, nespravedlivě vytykají ženám, že nedovedou být solidární, zvláště jde-li o platové otázky zamestnanců, že nemají většinou smyslu pro odborovou organizaci a že považují své zaměstnání jen za přechodnou etapu svého života. Tyto výtky jsou jen z části oprávněné, nelze však upřít, že psychologicky na stanovisko vůči zaměstnávání žen velmi účinně působí.

Zaměstnané ženy jsou v postavení málo záviděníhodném. Svými spoludruhy z povolání jsou kárány za to, že konkurují láci své práce, avšak muži — odboráři — nemají často ani dostatek dobré vůle, aby chránili zaměstnané ženy před jednostranným mzdovým diktátem zaměstnavatelů.

Krásným příkladem je kolektivní smlouva Hromady pomocnické s Gremiem obchodníků; při vyhlášení závaznosti platových částí kolektivních smluv se zjistilo, že platy podle těchto smluv nejsou u většiny žen vůbec dodrženy, a výsledek: hrozba propuštěním, nepřinese-li úřednice od Hromady pomocnické potvrzení, že korporace souhlasí s jejím dalším honorováním pod kolektivní smlouvu.

Podle našeho mínění nelze řešit zvláště problém mužů a problém žen v soukromém zaměstnání, nýbrž je nutno řešit otázku zamestnanců. Bude-li tato otázka řešena v odborových kruzích nezaujatě, pak zmizí také i hesla, která opravdu nemohou přinést odstranění těch bolestí, které na soukromé zamestnance tak těžce doléhají.

Zaměstnávání pensistů v soukromých službách.

Zaměstnávání státních a jiných veřejných pensistů v soukromých službách vyvěrá rovněž ze zcela jiných předpokladů, než se domnívá autor článku „Falešná hesla“. Nikdo neoddiskutuje, že otázka zaměstnanosti soukromého úřednictva přímo souvisí s otázkou rychlejší výměny generací (nikoliv automatické) v pracovním procesu. Tato výměna je nutná také proto, že postupující mechanizace kancelářské práce vyžaduje méně vědomostí

a zkušeností, zato však více přizpůsobivosti. Přizpůsobivost a hlavně dobré nervy jsou vlastnosti mladých, a proto jsme postaveni před problém, co s generací padesátiletých a starších. Soukromo-zaměstnanecké odborářství řeší tuto otázku postupným snižováním věkové hranice pro získání pensijního důchodu. Nositelé pojištění samozřejmě musejí pro tato opatření hledat úhradu. Pensijní zákon pro soukromé zamestnance připouští dva druhy tak zvaných starobních důchodů: bezpodmínečný u pojištěnců starších 65 let (u pojištěnek 60 let) a podmíněčný u pojištěnců starších 60 let (u pojištěnek 55 let). Bezpodmínečnost důchodu byla v tom, že důchodce mohl být dál zaměstnán jako úředník. Na nátlak odborových organizací soukromých zamestnanců byl však uzákoněn tak zv. sociální důchod pro 56leté pojištěnce a 53leté pojištěnky, pokud prokázali nebo prokáží předcházející jednorocní nezaměstnanost. Jako kompenzaci připustily organizace zrušení bezpodmínečného důchodu, takže dnes žádný soukromý úředník nemůže být v zaměstnání, podléhající povinnosti, a současně pobírat starobní nebo sociální důchod. Počet těch, kteří před novelisací pensijního zákona byli jako důchodci dále zaměstnání, odhadoval se na 14.000.

Když známe nyní vývoj této otázky v soukromo-zaměstnaneckém odborovém hnutí, není třeba chodit daleko pro důkazy, že boj proti zaměstnávání veřejných pensistů v soukromých službách pramení především ze soukromého úřednictva přímo. Je to celkem jednoduchý myšlenkový pochod: průměr starobního nebo invalidního důchodu soukromého úředníka nyní je asi 9300 Kč ročně. Maximum starobního důchodu včetně nepojištěné doby asi 14.000 Kč ročně. Tato hranice nebude ani v budoucnosti příliš překročena. Nutno si uvědomit, že soukromý úředník vlastně jenom teoreticky po 40 letech pojištění mohl by získat důchod dosahující 2000 nebo 2200 Kč měsíčně. To je značný rozdíl oproti veřejným zamestnancům, kteří odcházejí, pokud nebyli předčasně pensionováni, do výslužby vlastně s plným platem. A proti těmto pensistům s plným platem se hlavně odpor soukromých zamestnanců obrací. Všem veřejným pensistům v soukromých službách zaměstnaným se pak vytyká, že nemravně konkurují soukromým úředníkům, neboť mohou svou práci nabídnout daleko levněji, když vlastně příjem ze soukromé služby je pro ně pouze doplňkem příjmu hlavního. Odborové organizace ani v tomto případě nepodlehly však radikalismu svých některých skupin. Neznáme odborové organizace, která by své požadavky, týkající se omezení zaměstnávání pensistů v soukromých službách, neohraničila poměrně vysokou příjmovou hranici pensistů, vyplývající z důchodu.

Některé příklady, které byly hlášeny odborovým organizacím, opravdu provokovaly. Zvláště se vytyká, že pensionování úředníci finanční správy jsou dnes ve službách velkých podniků a radí vlastně těmto podnikům, jak mají šidit stát na daních, tedy ten stát, který nadsmrti zajišťuje podobné poradce ze svých prostředků. Soukromé zamestnance pochopitelně také dráždí, že často velmi dobře situovaní státní pensisté jim nejenom berou chleba, ale že po pěti letech získávají další důchod od Všeobecného pensijního ústavu, který činí nejméně 3600 Kč ročně. Prof. dr. Schoenbauma nelze jistě řadit mezi reakcionáře, a přichází-li i on s náměty, jak vyřešit tuto otázku ve prospěch nezaměstnaných soukromých úředníků, můžeme vzít jed na to, že jde o něco hlubšího než o pouhé falešné heslo.

Bylo by třeba ještě ukázat na to, jak se soukromo-zaměstnanecké odborářství staví k otázce

zaměstnávání cizinců.

V kruzích soukromo-zaměstnaneckých koluje dobrý vtíp, že hlavním zaměstnáním tak zvané zaměstnavatelské úřadovny Ústředního svazu československých průmyslníků je obstarávání žádostí o prodloužení povolení na

zaměstnávání cizinců. Obrovská korespondence, kterou mají všechny odborové organizace soukromozaměstnanecké, mluví velmi jasně, kdo to má zájem na cizincích u nás. Soukromozaměstnanecké odborové organizace nikdy se nebránily tomu, aby v našich závodech byli zaměstnání cizinci, pokud svými zkušenostmi, svou zvláštní kvalifikací, svými znalostmi zahraničních trhů přinášeli závodům a tím i zaměstnanosti těchto závodů prospěch. Soukromozaměstnanecké odborové organizace bránily se a brání se dosud zaměstnávání cizinců, kteří jsou hlavně v pohraničním pásmu především průmyslovými a politickými špióny, kteří nemají zvláštní kvalifikace a mohou být snadno nahrazení kvalifikovanějšími zaměstnanci tuzemskými. V tom směru podávaly také odborové organizace soukromozaměstnanecké řadu námětů k novelisaci zákona o ochraně domácího trhu práce, a lze zcela spravedlivě konstatovat, že tyto náměty nesměřovaly k omezení práce cizinců u nás, nýbrž pouze k větší kontrole zaměstnaných cizinců.

Jak pomoci soukromým zaměstnancům.

Snažili jsme se objektivně vylíčit, jak vyrůstala mezi soukromými zaměstnanci hesla, o jejichž oprávněnosti a účelnosti může být samozřejmě spor. Jsme sami přesvědčeni, že ani jediné z hesel nelze uplatňovat v plném rozsahu, a také ani jediná z organizací tak nečinila.

Nestačí ovšem zdůraznit, jak to říká autor „Falešných hesel“, že tato hesla nevyřeší nezaměstnanost (to jistě není objev!), nestačí také zaměstnance ujišťovat, že méně pohodlná, zato však spolehlivá cesta k nápravě vede přes „důkladné vědění, doplňující mravně silnou vůli k nápravě“. Silně pochybujeme, že tato poněkud mlhavá věta obsahuje konkrétní řešení celého komplexu otázek, které tvoří tak zvaný soukromozaměstnanecký problém. Odborář by asi s těmito frázemi příliš nepochodil před lidmi krisí dotčenými, před lidmi zachvácenými strachem před zítřkem.

Odborář musí být především schopen odhadnout vzdálenost určitých cílů a nesmí cíle vzdálené, ba často velmi vzdálené, předkládat jako lék na rány, které potřebují okamžitého ošetření.

Soukromozaměstnanecké odborářství musí se pohybovat na pevné půdě reality a nikoliv ve hvězdách, musí všemi prostředky umět prosazovat taková řešení dílčí, která by pomáhala alespoň částečně. Pokud jde o soukromé zaměstnance, možno říci, že těchto prostředků k dílčímu řešení řady problémů je dostatek, chybí jenom dobrá vůle a mnohdy i odvaha k určitému řešení. Požadavky soukromých zaměstnanců, pokud by bylo jimi možno vyřešit, alespoň částečně, především otázku nezaměstnanosti soukromých úředníků, lze shrnout asi takto:

1. Vybudování sítě hromadných smluv platových pro jednotlivá odvětví soukromého podnikání za podmínky, že bude pracující žena postavena plně na roveň pracujícímu muži. Další podmínkou ovšem je zákonitě zajištění závaznosti těchto smluv.

2. Zkrácení pracovní doby v kancelářích a dílnách na 40 hodin týdně, případně (v kancelářích) na 36 hodin týdně.

3. Zajištění zaměstnanců před nucenou prací přes čas, která se jmenovitě v kancelářích do nemožnosti rozmáhá. Pro soukromé zaměstnance je nutno vydati zvláštní zákon o inspekci pracovní doby.

4. Dobudovat právní postavení soukromých zaměstnanců uvnitř závodu, zvýšit jeho ochranu zlepšením ustanovení zákona o závodních výběrech.

5. Zajistit zvláštním zákonem ochranu soukromých zaměstnanců vojáků.

6. Stanovit zvláštním zákonem minimální platy absolventů odborných škol.

7. Umožnit další snížení věkové hranice pro nápad stárbního nebo sociálního důchodu.

8. Doplnit kartelový zákon a všechna vládní nařízení o syndikalisaci zaměstnaneckými klausulemi, chránícími pracovní poměr zaměstnanců těchto útvarů.

Jsme přesvědčeni, že uplatněním těchto požadavků byla by z valné části vyřešena sociální stránka soukromozaměstnaneckého problému. Nepřistoupí-li náš parlament na řešení těchto úkolů, pochybujeme silně, že by nějaké sebe lépe míněné poučování soukromých zaměstnanců vymýtilo hesla, jejichž rub jsme se snažili dnes ukázat.

-ne-

Stultus:

Kotel, v němž se vaří národy

Kolik je v Rusku národů?

Na území SSSR žije asi 150 národů. Přesně 152, jak tvrdí s určitostí některé prameny — 121, jak ujišťují jiné. Roku 1935 otiskl prof. Grande článek „Materiály pro přesný seznam národností SSSR“. K tomuto učenému dílu je připojen seznam všech národů Sovětského svazu (nikoliv první toho druhu. Viz na př. podobný seznam, který vydala Akademie věd SSSR, 1927.). K učenému dílu i k seznamu je však připojena následující výzva redakce sovětského časopisu: „Uvěřejňující tento seznam národů SSSR, redakce prosí čtenáře, aby se na stránkách našeho časopisu vyjádřili o této otázce, která jak uvádí i sám autor, je nedostatečně prostudována.“ Vskutku, což kdyby se nějaký malý nárudek zaběhl? Je to těžká věc i pro odborníka jazykozpytce mítí přehled přes všechny podrobnosti národnostního rozřídění spoluobčanů. Udělá seznam — a tu se náhle objeví nějaký nárudek od severu nebo od východu a bude se uvažovat dovolávat svých práv. Tak složitá je otázka národností v Sovětském svazu i po tolika létech jeho existence.

Není tomu dlouho, co jakási mladá žena, patřící k jednomu ze zakavkazských nárudků a dnes v SSSR velmi známá, měla velké rodinné nepřijemnosti. Před nedávnem ještě negramotná, byla poslána z rodné horské vsi na studie. Její manžel jí s veškerou východní zdvořilostí napsal veleuctivý list tohoto smyslu: „Jsi-li tak špatná manželka, má drahá, že se jedeš učit a strkáš vůbec nos do věcí neženských, nechci, abys byla mou ženou; proto se s tebou rozvádím, a beru si za manželku jinou, pořádnou dívku, která ještě nezapomněla, co se patří, a proto neumí ani číst ani psát.“ Postižená mladá sovětská dáma odpověděla svému proradnému manželovi s nemenší orientální vzletností, dopisem, v němž ho posílala ke všem čertům a prohlašovala, že jakmile se vrátí ze studií, naučí novou manželku svého muže číst a psát. Ať se tedy těší. — Tak složitá, tedy, je v SSSR i otázka kultury.

Je vskutku zvláštní, že otázce sovětské národnostní politiky se u nás věnuje poměrně málo pozornosti i v kruzích, které se o SSSR zajímají. Zapomíná se, že území, na němž žijí početní národové Sovětského svazu, není již jen územím ruské říše. I když metropolí celého Svazu zůstala Moskva, byly již dnem revoluce dány možnosti vývoje dříve bezprávných národů, a tento vývoj se již nezastaví. Tu pozorujeme, jak se rodí nebo obrozují národové, a jak, způsobem vskutku ohromujícím, přecházejí z jednoho stadia dějinného vývoje do druhého. V době, o níž se domníváme, že celý svět je pomalu civilizován, vidíme najednou, jak na obrovském území, zaujímajícím kus Evropy a kus Asie, prodělávají celé masy jeho obyvatel dějinný vývoj v nezvykle rychlém čase.

Je samozřejmé, že ten spěch je provázen velmi charakteristickými zvláštnostmi a zjevy. Jako příklad uvedu stručně fakt, který sám o sobě má dosti rozsáhlou historii. Když se začínala v Sovětském svazu všeobecná kolektivisace, nalámali si tam dost hlavu s tím, jak kolektivisovat hospodářství kočov-

ných národů a kmenů. O tuto otázku bylo svedeno nemálo krutých bojů. Jedna skupina tvrdila, že je třeba kočovníky k usedlému životu přinutit třeba násilím. Druzí správně dokazovali, že věc není pouze otázkou usedlosti, nýbrž celé řady hospodářských a zvykových předpokladů, které národové-pastýři po staletí vytvořili a že jejich náhlé odstranění by vedlo ke katastrofě. Věc šla tak daleko (patrně se zastánci kolektivismu za každou cenu vložili do ní velmi energicky), že se o ní musel vyjádřit i Stalin, který co nejrozhodněji prohlásil, že násilná kolektivismu nemá ceny, ale že kolektivismu přesto jednou přijít musí. Věc není úplně rozřešena ani dnes a je pouze malým příkladem toho, jak složité a na každém místě jiné jsou podmínky civilizační a kulturní práce v Sovětském svazu.

Jisto je jedno. S mnohými z těch národů, světu dosud neznámých, bude se muset, myslím, dosti brzy počítat, jako s nimi musí počítat už dnes sovětská politika.

Sebeurčení národů v SSSR.

Komunismus považoval vždycky národnostní osvobození a agitaci mezi národy za jednu z nejmocnějších zbraní revoluce. A zejména Lenin ještě v době předválečné si národnostní otázky vždycky velmi všiml. Bolševici měli pak tím, za revoluce, velmi usnadněný boj: pomohl jim imperialismus a špatná národnostní politika carského Ruska. Když však uvědomilejší a pokročilejší národové Ruska (Ukrajina, Zakavkazí), se snažili na začátku revoluce dosíci nacionální samostatnosti, podařilo se bolševikům paralyzovat toto hnutí místními revolucemi bolševickými. Jako odškodněnou dostali pak tyto národové samosprávu, která pak v zájmu rovnosti nemohla býti odepřena ani národům méně nebo dokonce velmi málo vyspělým. Může se říci, že nacionální politika sovětská se začíná již r. 1917, uveřejněním „Deklarace práv národů Ruska“, podepsané Leninem. Obsahuje též tento bod (shledáváme se s ním nyní v sovětské ústavě): „Právo národů Ruska na sebeurčení, až po oddělení a vytvoření samostatného státu.“ O této zásadě psal Lenin: „Jsme tím více povinni uznat svobodu oddělení se proto, že carismus a velkoruská buržoasie zanechala svým utlačováním v sousedících s ní národnostech spoustu podrážděnosti a nedůvěry vůči Velkorusům vůbec, a tuto nedůvěru je třeba rozptýlit skutky, a nikoliv slovy.“

Nynější linie národnostní politiky strany je charakterisována dvěma výroky Stalinovými na XVI. sjezdu strany, kde odsoudil jak „úchylku velkoruského šovinismu, tak i úchylku místního nacionalismu“. Jinými slovy zavrhl, vyskytující se ještě pohrdlivý postoj hlavní národnosti země k menším a slabším sousedům, jimž opět doporučil, aby se příliš nezanášeli národnostními myšlenkami mimo rámec komunistického pojetí. Za cestu pro národnostní politiku volil pak jakýsi zlatý socialistický střed, neboť také rozhodně zamítl směrnici komunisticky centralisační, nazvav ji pro přítomnost „požadavkem reakčním, namířeným proti zájmům diktatury proletariátu“. Pravil o tom: „Jsou si naši úchylkáři vědomi toho, že zrušit nyní národní republiky a oblasti znamená zbavit milionové masy národů SSSR možnosti nabýti vzdělání v rodné řeči, zbavit je možnosti míti školu, soud, administraci, jiné veřejné organisace a úřady v rodné řeči, zbavit je možnosti včlenit se do socialistické výstavby?“ Jak známo, prohlásil jednou také, že na kosmopolitickou socialistickou kulturu není ještě čas. Až někde v budoucnu prý se národové spojí v jednotnou socialistickou kulturu s jednotnou řečí. Nezbyvá ještě, než zmíniti se o jeho slavném výroku o kultuře „socialistické svým obsahem, národní svou formou“, který se stal dnes sovětským okřídleným slovem. Třeba říci, že mnozí v Sovětském svazu to chápou, dejme tomu, tak: piš si své romány nebo verše řeckněme kirgizsky, ale piš je o revoluci

nebo socialistické výstavbě — a bude to v pořádku. Lze však výrok také vysvětlit na malém idylickém příkladě ze skutečnosti.

Loni v létě byla, zdá se, v severokavkazské autonomní oblasti kabardino-balkarské pěkná úroda melounů. Bylo jich, slovem, nazbyt. Tu nakázal kdosi (nemýlím-li se, byl to tajemník strany té zemičky, Betal Kalmykov), aby v budce u pole byl pohostěn melouny, přeje-li si toho, každý cestující a mimojdoucí. Byl tam stůl, lavice a vedle umyvadlo s ručníkem. Podobný nápad laskavého pohostinství může, myslím, napadnout jen kavkazského člověka, pro něhož je pohostinství obřadem. Ale ručník a umyvadlo tu jsou novými hosty. Dříve by si musel host utřít ruce pěkně o vlasy. A to je podle mého skromného mínění ta kultura „socialistická obsahem a národní formou“.

Obtíže.

V zemi, tak jak ji převzala bolševická vláda, unavené hladem a občanskými boji, obydlené analfabety a poloanalfabety, byla otázka národnostní politiky vskutku hlavně otázkou kultury. Zkuste však vstěpovat kulturu občanům země, kteří, dejme tomu, kočují zrovna tak jako jejich předkové před staletími, kteří jsou často negramotní prostě proto, že písma vůbec ještě nemají. Psal se rok 1920, když N. Krupská, manželka Lenina, stará zkušená učitelka, která se po převratu cele věnovala pedagogické práci v novém státě, napsala — přes všechnu svou víru v budoucnost — tyto zoufalé řádky: „Likvidovat negramotnost v Rusku, kde ženské obyvatelstvo místy je veskrze negramotné, ba, kde i mužské obyvatelstvo zpolovice nedovede napsat své jméno; likvidovat negramotnost v zemi, v níž v některých guberniích je až 300.000 negramotných, když nejsou slabikáře, papír, tužky, péra — což to není utopie?“ Ale jakkoliv staré bolševičce klesaly ruce, může se říci, že Rusko bylo pro vzdělávací akci půdou nádhernou. Je to směšné; ale zaostalé, zkornaté a s evropského hlediska nekulturní Rusko bylo ještě zemí vysoce kultivovanou vedle svých sousedů. Mělo aspoň přednost existující již kultury a jakéhosi kontingentu vzdělanců, kteří mohli, jakkoli k tomu bylo málo prostředků, tu kulturu šířit. V té době již byl podepsán Leninem dekret o likvidaci negramotnosti (roku 1919), kde se praví: „Aby veškerému obyvatelstvu republiky bylo umožněno účastniti se uvědoměle politického života země, nařizuje Rada lidových komisarů: veškeré obyvatelstvo republiky ve věku od 8 do 50 let, které nedovede číst a psát, je povinno učit se gramotě v mateřské neb ruské řeči dle přání.“... To bylo vzletné, osvícenské slovo, jedno z těch, které zná každá mladičká vláda, a bez nichž se neobešla žádná velká revoluce. Ale spechej pomalu! Loni v zimě vydala sovětská vláda nařízení, jímž zrušuje společnost „Pryč s negramotností!“ (Doloy negramotnost) a důvod, proč ubohá společnost přišla vniveč, byl formulován asi takto: „V zájmu gramotnosti sovětského obyvatelstva bylo usneseno, že společnost „Pryč s negramotností“ má být likvidována.“ — Po delším zkoumání vychází totiž najevo, že společnost pracovala špatně. Aby prokázala co největší kvantum vykonané práce, dávala punc gramotnosti tam, kde se o gramotnosti mluvit nedalo. Člověk, kterého naučí narychlo abecedě, nepřestává ještě být analfabetem, a po případě zapomíná velmi rychle i na naučená písmenka. To se skutečně stávalo podle slov sovětského tisku. Nejednotnost místních potřeb a úrovně ještě ztěžují práci.

Osvětově-kulturní práce sovětská spočívala a spočívá v těchto základních pracích: snaží se vytvářeti abecedy pro desítky národů, bojujati s negramotností, organisovati školství ve všech podobách, propagovati hygienicko-zdravotní zvyklosti (dejme tomu — kartáček na zuby, anebo zásadu, že děti se mají

mýt), tak prosté, že jejich důležitost si lze těžko představit, zápolit s pověrami (k nimž počítá i náboženství), obnoviti nebo podnititi literární činnost národů (bohužel v menší míře pečují o umění vůbec — vyjma tanec a divadlo). Nad tím vším dominuje pak propaganda pro upevnění komunistických zásad a stranické doktríny. Jak vidět, je tu práce až nad hlavu a i stát starší a spořádanější než je SSSR mohl by se při takové činnosti zapotit.

Třeba říci, že osvětová práce byla zahájena ihned po revoluci s velkým elánem — pokud je ovšem neznemožňoval válečný stav země a nedostatek hmotných prostředků. Zejména v letech 1921—23 značně však ochabla. V té době bylo totiž pečováno hlavně o nejnnutnější potřeby a politika NEPu měla na zřeteli především zvýšení hmotného blahobytu. Práce osvětová se začíná znovu vyvíjet zase asi od r. 1928, kdy Komsomol vyhlásil kulturní tažení na venkov. Bylo to dobrovolné a obětavé hnutí. Jak se muselo leckde pracovat, vidíme ze slov samotných sovětských odborníků. Čteme, dejme tomu: „V aule (jak se říká na Kavkaze vsi) Chakurinochabl našel rudoarmějce Bagov zanedbanou chajdu pro likpunkt (likvidace negramotnosti), ozdobil ji rohožkami, opatřil dříví, z dlouhých prken vyrobil lavice a v tomto likpunktu vyučoval Bagov večer 40 mužů, ve dne 10 žen.“ (Romanov „15 let boje za absolutní gramotnost.“ 1933.) Nebo na stejném místě: „V aule Šendžik ženy Čerkesky přicházely na hodinu s kojenci a s lahví mléka do zásoby.“ V té době (obzvláště od r. 1929 — doba akce Narkomprosu pro nejmladší) byly také pořádány hygienicko-zdravotní propagační výpravy do zanedbaných koutů země. Lékaři a ošetřovatelky prohlíželi děti, a stávalo se často, že je za zoufalého protestu matek museli izolovati ve zvláštním táboře, neboť trpívaly svrabem a infekčními nemocemi všeho druhu. Nepatrná menšina zdravých dětí zůstávala bez ošetření: museli se izolovat nemocní. Ten, kdo nezná na př. Kavkaz a jeho obyvatele, těžko pochopí, čemu všemu — mimo nepohodlí — se vystavovali lidé, kteří šli učit tamní obyvatelstvo, kteří brali matkám nemocné děti a — ó, hrůzo! — česali je, myli a stříhali. A není to nejhorsí z krajů SSSR. Ne nadarmo se tehdy v sovětském tisku objevovaly (a nevymizelo to, bohužel, ještě úplně) zprávy, že tam byla znásilněna a zavražděna mladá učitelka, onde zabít komсомолец. Jejich činnost se nemohla nezdát primitivním pohoršlivou a nemuseli je vždycky poštvát ani kněží, jak tvrdí sověty. Byli sami dost nasáklí svými rodovými předsudky. Anž by se lichotilo těm, kdo s těmi předsudky bojovali, může se nestranně říci, že konali práci hrdinskou.

Pětiletka ve výchově.

Zájem státu o organisovanou osvětovou práci u jednotlivých národností začíná být veliký a vážný až na prahu druhé pětiletky. Proč — to řekl dost jasně sám Stalin, mluvě na XVI. sjezdu strany o vzdělání: „V poslední době jsme již zrekonstruovali těžký průmysl... Nastal tudíž čas, kdy se musíme chopit organisace všeobecného povinného počátečního vzdělání.“ Od oné doby se začíná práce vskutku soustavná.

Hlavní věcí za takového stavu bylo vybudovati školství. Tu počala práce doslova od základů. Nedostávalo-li se škol ruským krajům, nebylo jich v krajích jiných národů téměř vůbec. Byly-li — pak to obyčejně byly školy církevní (mohamedánské, židovské atd.) a o jejich vzdělávací úrovni se dá těžko mluvit. Proto, mělo-li ruské, ukrajinské a j. školství co dohánět, měly je jiní národové dostihnout závodním tempem. Byl to týž stav, jako na př. u nás na Podkarpatské Rusi a vůbec ve východnějších končinách republiky po válce. Proto vidíme ze sovětských statistik, že počet žáků obecné školy

v celém Svazu za dobu 1927/28 až 1930/31 vzrostl o 154·2%, ale u Tadžiků na př. o 424·4%, u horalů severního Kavkazu o 437·2%. Povinná všeobecná školní návštěva musela ovšem velmi kolísat u národů zaostalejších. Na př. r. 1932, když byly shromážděny statistiky o školní docházce, nedostávalo se přesných údajů o tak velkých autonomních republikách, jako byly Kazachská a Kirgizská. Jak rádi posílali rodiče děti do školy? Když se prováděla revize dětí školou povinných, tu „schovávali děti před revisory, vědomě zmenšovali jejich věk, obzvláště u dívek. Početné rodiny náhle se staly bezdětné.“ (Perebijnos a Maximová „Nár. oblastí v boji za socialistickou kulturu“, 1932.) Je velmi těžko pracovat na poli, na němž nebylo nic vykonáno, a když se tato práce setkává s nepochopením a nevráživostí obyvatelstva. Proto je těžko vyčítat sovětskému národnímu školství chyby, aniž by se vniklo do podrobností jeho života. Je-li úroveň ruského a ukrajinského učitelstva často taková, že vzbuzuje zoufalý nářek rodičů a pedagogických ústavů, jsou na tom tyto republiky nesrovnatelně lépe než jiné. Z mnoha kritik nízké úrovně národnostních učitelů (viz m. j. zajímavý článek Tacho-Godi v „Revoluci a národnostech“, 1935 č. II), uvedu pouze jeden fakt (cituje I. Karnějev v článku „O národnostních kádrech kulturní výstavby“). Na učitelské okresní konferenci v Tatarské republice z r. 1931, prohlásil jeden z účastníků, že „z arithmetiky se s žáky naučil vše, co dovede sám, a nyní nemá ani co dělat“. Nyní, po nařízení o povinném vzdělání a zkouškách učitelstva, bude tomu asi učiněn konec i v národnostních školách. Nemenší obtíž je i s učebnicemi. Jak napsat, dejme tomu, mluvnicí řeči, která jí nemá (t. j. má, ale v stavu panensky nezpracovaném) a podle čeho učit děti? Teprve roku 1935 měly být hotovy pro 15 nejmladších řečí Svazu mluvnic. To má v evidenci a na starosti Ústřední výbor pro latinisované abecedy, o kterém tu ještě budeme mluvit.

A zase obtíže.

Ještě obtížněji než obecné, lze organisovat střední školy, jak pro poměrnou rozsáhlost a složitost jejich vyučovací látky, tak pro nesnáze s učebnicemi, s profesory atd. Proto se nemůže ještě říci, že by všichni národové SSSR měli národní střední školu. Musely se, píše N. Gamalov, „budovat doslova na prázdném místě“. Vypomáhá-li se pak ruštinou nebo řečí místní většiny, stěžují si rodiče, že je to pro děti těžké, postupovat z obecné školy, kde se vyučuje v mateřštině, na střední školu, kde toho není. Tak prý zapomene dítě stejně na rodnou řeč. Tentýž Gamalov se přiznává, že „je-li obecná národnostní škola RSFSR zhruba zásobena učebnicemi v mateřštině, pak střední škola u zdrcující části národností učebnic v mateřštině doposud nemá, nebo je má jen v nemnoha vyučovacích oborech“. Vskutku — i když se ty učebnice v rodném jazyku žáků píší, skýtá jejich zpracování velké potíže. Jak na příklad se má jmenovat baškirsky katoda, nebo tatarsky elektrický proud, nebo v kterékoliv z řečí zaostalých národů prostě vypínač? Neznají těch pojmů. Musí se buď tvořit, nebo ponechávat slovo v jeho mezinárodním znění, nejde-li to — pak v ruském, nebo konečně hledat existující již přílehlavé slovo v řeči samotné, ale to vede často k omylům. Vše to se má uvážit a promyslet a škola si zatím žádá narychlo učebnice.

Než všechny ty těžkosti jsou rázu pedagogického. Existují jiné rázu životního. Nelze mluvit o všech a pro názornost uvedu jen dvě. Jak to zařídit na příklad s povinnou školní docházkou v krajích stepních, kde se ještě často kočuje. Některé okresy se pokoušely zavést jakousi kočovní školu, v níž učitel kočuje spolu se svými žáky a při tom je učí. Ale už z důvodů výchovných se to nehodí. Děti mají studovat v takovém prostředí, kde se přiučí životu usedlému a kulturnímu. Proto

se svého času hodne mluvílo o zřízení zvláštních škol — internátů pro děti kočovníků.

Jiný problém vzniká v krajích hlavně mohamedánských (střední Asie, Kavkaz), kde se těžko bojuje s tradičním bezprávím a izolovaností žen. Koedukace je dobrá věc v zemi kulturní. Stává se často neštěstím ženské poloviny žactva v kraji zaostalém. Sověty samy uznaly po trpkých zkušenostech s tímto pokrokovým systémem, že to všude nejde, pro „místní zvláštnosti života“. Při revisi žactva v některých krajích bylo zjištěno že od 12—13 let nahoru mizí dívky záhadným způsobem z jeho řad, a že většinu tvoří hoši. Ve zmíněném věku se východní žena považuje totiž za zralou a musí se jí obléci čadra, parandža, nebo jak se ještě jmenuje ten závoj, který zakrývá tvář dospělé mohamedánské ženy. Není-li to pro nové poměry možno, vezmou rodiče dívku aspoň ze školy (často násilně), aby se nepotloukala tak nestydatě mezi muži. Vezmou ji často proto, aby ji provdali, a provedou to ve vší tichosti podle starého, za zády místních úřadů, i se starým zbytkem vyplacení „kalymu“ (výkupného). Proto se uznalo, že bude pro samotné dívky lepší, připustí-li se někdy (i v druhé pětiletce) zvláštní ženské školy, ženské kluby atd. O otázce se právě letos znovu mnoho psalo a diskutovalo.

O národnostních školách vysokých se dá říci, že jsou dnes v době zrodu a vývoje, ale že jsou. Jejich počet značně vzrostl během první pětiletky, kdy se mnohá z nich zrodila. Pro rok 1932 udávaly sovětské statistiky (odpovědnost za správnost jim ponechávám), tyto číslce: Zakavkazská federace 41 vysokých škol, Uzbekistan — 29, Turkmenie — 14, Tadžikistan — 3. Dnes se již přestalo s porevoluční horlivostí, kdy se pro každou sebe nepatrnější menšinu (a RSFSR má takové, které čítají 200, 500 a 1000 příslušníků), vytvářely odborné školy a vše k nim patřící. Dnes se uznává, že „celá řada národností RSFSR“ nebude patrně mít nikdy všechny odborné vyučovací pomůcky v mateřštině pro odborné a vysoké školy, ba i jejich nutnost je dosti problematická. Třeba ještě říci, že obzvláštní pozornost se v národnostních odborných školách věnuje pedagogickým ústavům — z pochopitelných důvodů: chystají budoucí národnostní učitele. Jsou velmi mladé a mnoho z nich sotva vydalo nebo teprve vydá první absolventy.

(Pokračování)

Karel Scheinpflug:

Mezinárodní jazyk

Zmatením jazyků nebyli potrestáni
Babylóňané.

Když Bůh zmátl lidem, zaměstnaným stavbou babylonské věže, jazyky, jak o tom mluví XI. kapitola I. knihy Mojžíšovy, nebyla to, myslím, tak zlá pohroma pro potrestané smělce, kromě toho, že jim tím bylo znemožněno provést svůj technicky neuskutečnitelný plán. Jinak asi různost jazyková nečinila tehdejší lidem při jejich skrovných mezinárodních stycích valných nesnází. Jedni byli kočovníky, kteří pásli stáda, a druzí rolníky, kteří vzdělávali půdu. Při výměně zboží jedněch s druhými nebylo třeba dlouhých řečí, stačilo ukazovati si ceny prsty rukou. A spory o sídla, pozemky a ženy vyřizovaly se tak jako tak zbraněmi.

Ale kletba zmatení jazyků dolehla těžce teprve na pozdní potomky babylonských stavitelů a doléhá na ně stále krutěji. Kromě divokých kmenů černošských, zapadlých v temnu středoafričských hvozdů, není na zemi národa, který by neprovazoval výměnný obchod s cizinou; jsou státy, které jsou živý z vývozu svých výrobků, k němuž využívají cest a

drah všech zemí a brázdí vody všech moří. Dopravní prostředky po zemi i po vodě se v posledním století úžasně zdokonalily a přibyla k nim cesta vzduchem. Za pět hodin může být Pražan vlakem v Drážďanech, za sedm hodin ve Vídni, za dvaadvacet hodin v Paříži a za pět dní v Novém Yorku. Kdo má dobré auto, může jím projeti za čtrnáct dní Evropu od ruských hranic do Lisabonu. Cestu kolem světa jsme od dob Julia Vernea zkrátili na sedmadvacet dní. Pomocí telefonu můžeme si ještě dnes promluvit se svým přítelem nebo zákazníkem na druhém břehu atlantického oceánu a nepatrným otočením knoflíku radiového přijímače můžeme přilákat do svého pokoje zpěv nebo hudbu marockých domorodců v Rabatu. Povrch zeměkoule se podstatně zmenšil, všechny země se sblížily a pojem dálky ustavičně couvá, bledne a mizí.

Bohužel, těmto fyzickým možnostem lidského letu staví se na odpor těžká duchovní překážka: různost řečí, rozšířených na naší Zemi. Chcete-li úspěšně obchodovati s deseti národy, musíte zaměstnávat korespondenty, účetní a obchodní cestující, znalé deseti jazyků. Váš americký zákazník, s nímž si chcete pohovořit telefonem, neumí mluvit jinak než anglicky. Rádi byste si zajeli na studijní cestu do Ruska, ale umíte sotva přeslabikovat nápis, pořízený azbukou.

A tato závada se v poslední době spíše zhoršila než zlepšila. Před světovou válkou byly přece některé řeči velkých národů tak rozšířeny i v cizích státech, že sloužily jako jazyk dorozumívací na větších územích evropských. Územními změnami a psychologickým zaujetím po této válce se však ony oblasti zmenšily. V následnických státech bývalého Rakousko-Uherska ubylo znalosti němčiny, v sovětském Rusku znalosti francouzštiny, v Polsku a balkánských státech znalosti ruštiny. Touha po cestování vzrostla a při zdokonalených prostředcích dopravních mohl by každý inteligentní Evropan za svého života procestovati křížem krážem alespoň onen díl světa, který obývá. Avšak v Evropě se mluví toho času asi 27 národnými jazyky, nepočítajíc četných nářečí, a naučiti se tolika řečem je nad síly smrtelného člověka, který má mimo to také jiné věci na práci.

Ztrávit rok studiem angličtiny pro měsíční pobyt v Londýně je nevděčná práce, zejména když pak na místě seznáte, že domorodci mluví jinou řečí než onou, již vás naučila vaše učebnice pro samouky nebo váš český učitel. Arciže jste tím nabyli schopnosti slabikovat Dickense v originále se slovníčkem v ruce, ale pojedete-li napřesrok do Španělska nebo do Itálie, nebude vám tam ani toto umění nic platno.

Jest jakási naděje, že se tyto poměry v budoucnosti zjednoduší: filologové tvrdí, že postupem civilisace počtu řečí neustále ubývá, podle anglického filologa Williamsona vymrou prý ročně průměrně tři řeči. Poněvadž se však všech řečí na světě počítá 1500, musilo by lidstvo čekati ještě 500 let, než by se dočkalo slibovaného stavu, kdy zůstanou na živu pouze světové řeči velkých národů; a poněvadž těch velkých světových národů jest toho času asi 10 a při silné natalitě a pokračující civilisaci menších národů může jich být za 500 let několikrát tolik, je to celkem skrovná útěcha.

Touha po jediném jazyku.

Nelze se tedy diviti, že vynikající duchové, jako Descartes, Komenský, Leibniz a jiní projevovali již před staletím touhu po universálním jazyku, jímž by se mohli domluvit příslušníci všech civilisovaných národů. Že takovou mezinárodní řečí nemůže být žádný jazyk mrtvý, dokázal zánik latiny jako prostředkující řeči evropské inteligence v středověku, a že by se jím nemohl stát žádný jazyk živý, je jasno z prestižních důvodů ostatních národů, nemluvic o veliké moci,

jíž by se volbou jednoho živého jazyka za mezinárodní řeč dostalo národu vyvolenému. Proto hned první hlasatelé potřeby mezinárodního jazyka, Descartes i Komenský, byli přesvědčeni, že se takový jazykem může stát jen jazyk umělý, a Leibniz se po celý svůj život zabýval myšlenkou pasigrafie, universálního písma, kterému by všechny národy rozuměly. Ale všechny tyto pokusy čekaly dvě až půl třetího století na pokus o své uskutečnění, až roku 1880 kostnický farář Johann Martin Schleyer vystoupil na veřejnost se svým umělým jazykem, který nazval

v o l a p ů k.

Schleyerovi patří zásluha, že se první pokusil uskutečnit to, o čem mnozí jen snili, horovali a uvažovali. Uskutečnil to ovšem způsobem tak nedokonalým, že div nezahubil víru v možnost umělého jazyka. Svůj slovník načerpal hlavně z angličtiny, jako prý nejrozšířenějšího jazyka světového, což byl první omyl, neboť angličtina, jež ostatně není nejrozšířenější řečí světovou, se pro svou obtížnou a nepravidelnou výslovnost za mezinárodní jazyk sotva hodí. Avšak ani anglických ani jiných slovních kmenů neužíval celých, vytvořiv si pravidlo, že žádný kmen nesmí být delší než jednoslabičný a nesmí obsahovat více než tři hlásky. Mimo to zahrhl z ohledu na Čiňany hlásku r, již buď vypouštěl nebo nahrazoval hláskou l. Tím byly kmeny jeho slov tak zkomoleny, že jich ani dobrý znalec jazyka, z něhož byly přejaty, nepoznal. Bylo těžko vytušit, že slovo p o t znamená anglické p o s t, že p o p má být zkratkou latinského p o p u l u s a g e b německého G e b r a u c h, v kterémžto posledním případě byla ostatně na kmen povýšena předpona. Takovou zkomoleninou byl i název Schleyerovy řeči v o l a p ů k z anglického w o r l d, t. j. svět a s p e a k, t. j. mluvit. Celá řeč tím nabyla úplně cizího rázu a nesrozumitelného obsahu, zněla ošklivě a připomínala spíše jazyk asijský než evropský.

Zamenhofovo

e s p e r a n t o,

s nímž seznámil jeho tvůrce veřejnost o sedm let později, bylo proti volapüku mílovým pokrokem. Zamenhof vybral pro svůj slovník kmeny, které jsou mnoha evropským jazykům společné, a doplnil je kmeny upravenými z řeči románských, germánských i slovanských. Připojením koncovky o ke kmeni tvořil podstatná jména, koncovkou a přídavná, e příslovce a i časoslova: k a n t o, k a n t a, k a n t e, k a n t i = zpěv, zpěvný, zpěvně, zpívati. Další slova tvořil z vyvolených kmenů připojením asi 30 přípon a předpon, z nichž každá dodávala slovu určitého významu. Jeho původní slovník obsahoval jen asi 900 kmenů, jež později rozmnožil o dalších 1700 kmenů, z nichž však bylo možno utvořit užitím zmíněných koncovek, předpon a přípon mnohonásobný počet slov. Gramatika esperanta obsahuje pouze 16 pravidel, z nichž není žádných výjimek, pravopis je fonetický, a abeceda latinská s vyloučením písmen q y x w, a vřazením 5 nových značek pro souhlásky č, dž, ch, š a ž.

Řeč tedy velmi jednoduchá a s vypjatou snahou o logický řád. Uvážil-li se, že tvůrce esperanta byl zubním lékařem a že svou umělou řeč publikoval ve věku 28 let, není pochyby, že dr. Zamenhof byl geniální člověk. Esperanto bylo také v mnoha zemích uvítáno sympaticky a po pomalých začátcích šířilo se s počátku tohoto století rychlejším tempem, takže roku 1912 se čítalo na světě skoro 1600 esperantských spolků a vycházelo více než 1000 časopisů v esperantské řeči. Po světové válce dosáhla cíla propagace esperanta úspěchu, že na některých obecných i středních školách bylo zavedeno nepovinné nebo i povinné vyučování této umělé řeči (podle zprávy gen. sekretariátu Společnosti národů v r. 1922 asi

ve 320 městech 17 různých zemí), a že esperanto bylo připuštěno jako prostředkovací jazyk Červeného kříže a j. Zato tempo šíření se esperanta po válce v mnoha zemích ochablo. To bylo arci zčásti zaviněno následky světové války, jež porušila přátelské styky mezi národy, ale také vlastními vadami esperanta, opravnými návrhy na jejich odstranění a soutěží nových umělých jazyků, které vznikaly většinou podle jeho vzoru.

Zamenhof byl zajisté geniální a odvážný člověk, avšak hlubší znalosti linguistické mu chyběly. Snažil se namnoze dosáhnouti co nejjednoduššího gramatického řádu bez ohledu na životnost tvarů, které tím vzniknou, vymýšlel svá pravidla, místo aby je hleděl odvoditi z ducha živých řečí, diktoval zákony umělé řeči, vyhýbaje se všem kompromisům s přirozenými. A ostatně byl jeho elaborát teprve druhým v dějinách, i je přirozené, že zůstal dalek dokonalosti. Vskutku má esperanto dosti závažných vad, jež budily od počátku nespokojenost některých jeho pěstitelů a proti nimž se časem množily námitky jeho kritiků.

Nejpodstatnějšími z těchto výtek jsou tyto: Esperanto sestavuje sice svůj slovník hlavně z kmenů, které jsou několika rozšířeným jazykům přístupny, znetvořuje je však svými koncovkami, předponami a příponami často tou měrou, že bývá i dobrému znalci cizích řečí nesnadno postřehnouti správný význam mluveného slova. Že na př. r e d a k t e j o znamená redakci, l e r n e j e s t r o správce školy, b e s t e j o zvěřinec, k n a b i n o děvče, g e j u n u l a r o mládež atd. Mezi více méně internacionální kmeny svého slovníku míchá Zamenhof mnohé kmeny, vyskytující se jen v jediné z t. zv. světových řečí — patrně jen proto, aby si žádný velký národ nemohl stěžovati, že jeho jazyk byl v slovníku mezinárodní řeči opominut. Tak vnikají do slovníku sestaveného převahou z románských řečí, odvozeniny německých slov k n a b o, h u n d o, b r u s t o, h a u t o, b e d a u r i n d o a podobná, jež budou příslušníku každého jiného národa než německého neznámými výrazy, právě jako slova přejatá z ruštiny každému jinému než Rusovi.

Snaha po stručnosti slovníku zavedla Zamenhova příliš daleko, že značí ženské pohlaví osob prostě připojením přípony i n ke kmeni rodu mužského; slova jako v i r i n o — žena, k n a b i n o — děvče, p a t r i n o — matka, f r a t i n o — sestra shodnou se nesnadno s rozlišovacím zvykem mluvy kteréhokoli národa i s logickou představivostí. Totéž platí o označování opaku určitých slov předponou m a l: m a l b o n o — zlo, m a l g r a n d a — malý, m a l f o r t a — slabý. Ze slova m a l f e r m i vyrozumí každý spíše špatně zavřítí než otevřítí, ze slova m a l h e l p i spíše špatně pomáhati než překážeti.

Koncovka o, již se v esperantu končí všechna podstatná jména, působí jednotvárně a budí dojem mužského nebo středního rodu, jenž se špatně snáší s ženskou koncovkou a jmen přídavných a tvarem členu l a. Koncovky a s, i s, o s, u s, jimiž esperanto tvoří různé časy sloves, jsou vymyšlené a nevýznačné, právě jako osobní zájmena m i, v i, n i, l i, š i a d ě i.

Největší odpor vzbudily však koncovky o j a a j pro množené číslo podstatných a přídavných jmen, jež ve spolku se slovo tvornými příponami a j, e j, u j dodávají esperantu velmi nelibého zvuku. Obhájci esperanta, jako u nás dr. Stan. Kamaryt ve svém spisku „Mezinárodní jazyk“, namítají sice proti této výtce, že věda nemá dosud žádného měřítka pro libozvučnost a že odpůrci esperanta dokazují jeho nelibozvučnost uměle sestavenými větami po způsobu české „Strč prst skrz krk“. To první je sice pravda, bohužel má však velmi citlivé měřítka pro nelibozvučnost jemný lidský sluch, jenž se při jistých zvucích tetelí nelibostí. A není třeba postu-

povati v tomto ohľadu proti esperantu obmyslnými strojenými vätami, stačí citovati proti němu některá místa z esperantských spisů. Tak v ročence „Jarlibro de la esperanto-movado 1933“, již vydává Universala esperanto asocio, čtu na str. 185 o Praze tyto věty: „Valoraj historiaj konstruajoj el diversaj epokoj. Sidejo de centraj oficoj. Du universitatoj de 1348, aliaj altaj kaj fakaj lernejoj.“ Podobně ohavných vět, z nichž by člověk mohl dostat zánět středního ucha, mohl bych z této knížky citovat zásobu. Čech si při nich maně vzpomene na náš starý výstavní kuplet „Baj-kaj-laj“.

Tyto a jiné vady esperanta vzbudily mezi jeho pěstiteli snahy o nápravu, z nichž vznikla variace esperanta zvaná

ido.

Ido odstranilo některé vady řeči Zamenhofovy, zejména jeho tvary kazící libozvučnost řeči, nadělalo však nové vady některými umělými tvary, jež byly duchu přirozených řeči ještě vzdálenější než tvary esperanta. Proto jeho naděje, že zvítězí nad esperantem a opanuje svět, byly zklamány stejně jako naděje jiných umělých jazyků, které se zrodily s esperantem a po něm.

Těch různých umělých mezinárodních řečí, které se vynořily po volapüku a esperantu, byl počet veliký, bezmála 50. Některé měly základem esperanto nebo volapük, jiné latinu, jiné angličtinu nebo francouzštinu a ještě jiné kombinaci obou těchto živých jazyků, vyskytl se však také pokus o dorozumívání symbolikou hlásek nebo číslic. Žádný z těchto systémů nedobyl větších teoretických ani praktických úspěchů a široké veřejnosti zůstaly většinou neznámy. Až roku 1922 uveřejnil Edgar de Wahl klíč k své nové mezinárodní řeči

occidentalu.

kteřá je proti esperantu právě tak velikým pokrokem, jako bylo esperanto proti volapüku.

Také Edgar de Wahl není filologem z povolání, nýbrž profesorem matematiky a fyziky, avšak jeho umělá řeč svědčí o důkladném lingvistickém vzdělání a o mnohaleté, prý třicetileté práci, již věnoval jejímu vybudování.

První princip jeho systému jest, že mezinárodní jazyk musí býti složen co nejvíce z mezinárodních slov, tato slova však nesmějí býti gramatickými pochody k nepoznání znetvořena. Mezinárodních slov, jichž se nyní používá v řečích všech vzdělaných národů, je veliké a stále rostoucí množství, zejména však v literatuře vědecké a odborné tvoří mezinárodní slova již jakýsi světový dorozumivací prostředek. Tato slova však třeba uchrániti toho, aby nebyla různými koncovkami, předponami a příponami zbavována svého ustáleného vzhledu, kteréžto znásilňování činí na př. esperanto jazykem neschopným pro vědecké úvahy. De Wahl snažil se proto zachovati tento mezinárodní výrazový poklad co možno neporušen. Výrazy occidentalu: *aviator, salvation, expedition, creatura, informar, minorita, absentie, China, medico* atd. jsou srozumitelné na první poslech každému sčtélmu člověku, kdežto výrazy esperanta pro tytéž pojmy: *aerflugisto, savado, ekspedado, kreitajho, sciigi, malplimulteco, foresto, Hinujo, kuracisto* budou hádankou i jazykově vzdělanému člověku.

Podstatná a přídavná jména odvozuje de Wahl u sloves významu statického od přičestí přítomného času příponou *ie, ial*, u sloves významu dynamického od kmene perfekta příponou *ion* neb *ura*. Tato tvaroslovná pravidla, zejména druhé, jsou Kolumbovým vejcem jeho systému, za jehož objev vděčí autor pronikavému studiu latiny, francouzštiny i angličtiny.

V písmě přidržuje se Wahl způsobu etymologického a přízvuk hledí umístiti tak, aby souhlasil s přízvukem, jež mají mezinárodní slova jeho slovníku ve svých původních řečích. Vůbec snaží se de Wahl, aby neznásilňoval svůj slovní materiál apriorními, vymyšlenými pravidly, nýbrž hledí svá pravidla vyvoditi z ducha jazyků, z nichž jej vytěžil. Gramatika occidentalu je přes to velmi jednoduchá a lze se jí naučiti za několik lekcí. A jeho slovník vstřípi se snadno v pamět, poněvadž mnoho jeho výrazů je každému sčtélmu člověku známo a neobsahuje umělých ani zkomolených slov.

Slovník occidentalu je ovšem převahou řecko-románského původu, protože většina mezinárodních slov je téhož původu. Avšak i ze slovního pokladu jiných národů čerpal de Wahl, ovšem nikoli z ohledů diplomatických jako Zamenhof, nýbrž z čistě věcných, totiž pokud slova toho kterého jazyka zmezinárodněla. Řečtina mu dodala hlavně výrazy pro pojmy vědecké a filosofické, latina pro pojmy politické a právnické, vlastina pro hudbu a bankovníctví, francština pro život společenský, angličtina výrazy sportovní, němčina technické a severské národy plavecké. Ale také exotické národy přispěly svými výrazy, které se staly světovým majetkem.

Převaha románských kmenů v occidentalu má arci tu velikou výhodu, že tato řeč má do značné míry jednotný ráz a že její slovní materiál se podrobuje bez násilí společným gramatickým pravidlům. A další výhodou tohoto rázu jest, že occidental jest na první pohled lehce čitelný všem národům, mluvícím některým jazykem románským, a všem lidem, kteří studovali latinu na gymnasiu, a dosti snadno i lidem znalým angličtiny, kterážto řeč, jak známo, obsahuje více než polovinu románských kmenů.

Mohl bych zde citovati úsudky mnoha linguistů o occidentalu, jež vyznívají velmi příznivě pro tuto umělou řeč, ale výmluvnější snad bude, když zde na důkaz její libozvučnosti a snadné srozumitelnosti uvedu článkuček o volbě nového presidenta v naší republice, jež vyšel v *Occidental-Bulletinu* 1. ledna letošního roku:

Nov president de Tchechoslovacia.

Li 14 decembre 1935 senior president Masaryk, in un etá de 86 annus, anunciat su demission. Pos un decisett-annual benedit periode presidential, il cessat esser li president del Republica, ma il sempre va restar li spiritual ductor del tot nation tchechoslovac. In li restrictet cadre de nor micri jurnal noi absolutmen ne posse justmen descriir li importantie de su clarment cristallisat personalitá por nor state e por Europa in general. Si nor Republica in li actual crise economic, politic e moral successat mantener li ordíne, li justicie e li libertá de cives de omni nationalitás, noi debi it solmen al sagiesse de Masaryk e al autoritá, que il jui che omni habitantes de nor state. Adiánte, il recommendat senior Dr. Beneš quam su successor. Li 18 decembre 1935, in li historic sala de Vladislav, li deputates e senatores per un eclatant majorité de votes ha electet Dr. Beneš quam duesim president del Republica. Li electores e li publica salutet li resultate del election per long et entusiasmat ovationes. Sr. Dr. Beneš desde 20 annus es li intim collaborator de Masaryk. Per su election li representantes del Republica manifestat clarment, que noi va mantener li actual linie politic, li linie del president Liberator Masaryk, li linie quel assecura nos li democratie, justicie e libertá. President Dr. Beneš es li max apt successor de Masaryk e realisator de su idéas. Tchechoslovacia continua esser li state de Masaryk.

Jak vidno je to jakási omlazená a zjednodušená latina budoucnosti, jejíž slovník je společným majetkem nejen románských a anglosaských národů, ale i všech vzdělaných lidí ostatních národů Evropy a Ameriky. Dvě stě milionů lidí může číst occidental na první pohled plyně bez všelikých pomůcek a dalších stopadesát milionů lidí jej na první pohled snadno rozluští s pomocí slovníčku.

Ústní dorozumívání každou mezinárodní řečí naráží arci na známou překážku, která pozůstává v nestejně výslovnosti jednotlivých hlásek a skupin hláskových příslušníky různých

národů. Co platno, že Čech i Němec píší jméno vládce na Olympu stejně *Z e u s*, když Němec to vyslovuje *C a j s*, co platno, že v německém i francouzském písmě zakladatel křesťanského náboženství se stejně nazývá *J e s u s*, když Francouz to vyslovuje *D ž e s y*, co platno, že Angličané stejně jako Románi a Němci píší slova *n a t i o n*, *p r i v a t*, *l e g a l*, když je vyslovují *n e j š n*, *p r a j v e t*, *l i g e l*? Učíme-li se cizímu jazyku, snažíme se řídití výslovností domorodců; umělá řeč však nemá této opory. To jsou největší nesnáze zavedení a udržení její jednotné výslovnosti v celém světě.

Těchto nesnází nebude ušetřen ani occidental, bude jimi však postížen v menší míře než jiné umělé řeči, poněvadž mezinárodní slova latinského a románského původu vyslovují všechny národy s výjimkou Anglosasů přibližně stejně. A také druhá nesnáz, týkající se normalisace výslovnosti, oslabila se technickými pokroky poslední doby, neboť gramofonové desky mohou správnou výslovnost mezinárodní řeči zachytiti a uchovati a rozhlas může ji šířiti po celém světě. Nesmíme si ovšem položití všetečnou otázku, kterého národa příslušníci mají být povoláni, aby tu správnou výslovnost umělé řeči namluvili na gramofonové desky. Vzbudili bychom novou řečnivost.

O vyhlídkách mezinárodní řeči

míval jsem vážné pochybnosti a některé trvají dosud. Nemohu však zavíratí oči před příznivým vývojem. Postup od volapüku k esperantu a od esperanta k occidentalu značí veliký pokrok, a occidental lze již označiti za mezinárodní řeč schopnou života, neboť je to řeč pro veliký počet lidí snadná, výrazná, pěkně znějící a při tom schopná dalšího vývoje, neboť nebyla utvořena podle vyumělkovaných apriorních pravidel, nýbrž vypěstěna z přirozených jazyků podobným způsobem, jakým zahradníci vytvářejí nové druhy rostlin.

Přesto však nepochybuji, že snahy o rychlé rozšíření occidentalu setkají se také s tvrdými překážkami. Lidská pohodlnost, samolibost velikých národů a konservativnost některých staví se a budou se stavěti v cestu každé mezinárodní řeči vůbec. Jak přiměti Španěly, aby se učili nějaké umělé románské řeči, kterou hovoří několik set tisíc nadšených stoupenců, když jejich románskou mateřštinou mluví osmdesát milionů? Jak pohnoutí Angličany, aby přijali idiom nějakého estonského profesora, když je příznivé zkušenosti poloviny Evropy za půl století nepřiměly k tomu, aby začali používatí metrických měř a vah, ačkoli si se svými starými často nevědí rady? Jak získati Čínany, jež mnohatisícileté trápení s jejich nemožně složitým písmem nedonutilo k tomu, aby začali psát prostou latinskou abecedou?

Nemenší překážkou rychlého šíření occidentalu bude neúspěch předcházejících mezinárodních řečí, volapüku, esperanta a ida. „Kdo ví, kolik těch mezinárodních řečí ještě vznikne, počkám, až která to vyhraje,“ řeknou si mnozí lidé,

kterí jinak uznávají potřebu mezinárodní řeči, zapomínajíce, že bez podpory lidí nemůže vyhrát žádná idea a bez apoštolů nemůže vzniknout žádná církev.

Nelze ani očekávat, že by se k occidentalu přátelsky postavila větší část nynějších pěstitelů esperanta nebo ida. Logicky zdá se to sice podivné, ale psychologicky je to velmi pochopitelné. Člověk, pěstující delší dobu nějakou řeč nebo disciplínu, sblíží se s ní svými sympatiemi tak, že je hotov pohlížeti nepřátelsky na všechny nové pokusy, které ohrožují tuto starou lásku. Jsou ovšem výjimky. Prof. dr. K. Schuppel, předseda Esperanto-Societo v Parchimu napsal: „Occidental je konečně soustava, jež vyhovuje požadavkům interlinguistiky... Rozhodl jsem se přejíti k occidentalu, třebaže jest ještě vykonati velikou práci propagační. Po objevení se takové jedinečné řeči zbývá nám toliko alternativa: buď se úplně vzdát myšlenky mezinárodní řeči, anebo bojovat za occidental. Já jsem hotov vám pomáhat.“ Ale takových povah není mnoho.

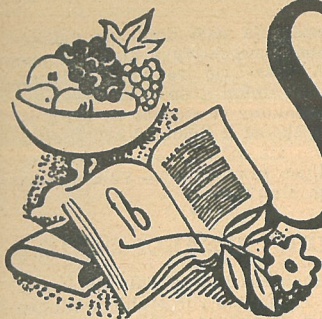
Ostatně bude nutno, aby zastánci mezinárodní řeči omezili pro dohlednou dobu její cíle. Kdyby se taková řeč stala nejprve alespoň dorozumivacím jazykem evropským, vykonala by ohromně mnoho pro sblížení evropských národů a zvýšení jejich obchodních a kulturních styků. Nesmějí se však mezinárodní řeči ukládati napřed úkoly, jichž nebude s to splnit. Mezinárodní řeč sama nebude nikdy s to, aby odstranila nepřátelství mezi národy, jak kdysi prohlásil prof. Richet. Společné užívání téhož jazyka nevedlo státečkům někdejší Italie, ani bývalého Německého svazu, aby se navzájem nepotýkaly v četných válkách, nezabránilo krvavým bojům francouzských republikánů s monarchisty za velké revoluce, ani vražedné válce severních Spojených států s jižními atd.

Obecné rozšíření mezinárodního jazyka přineslo by i bez takovýchto ideálních důsledků lidstvu výhody, jichž všech dnes ani nejsme s to oceniti. Pomysleme jen, co by tento úspěch znamenal pro filmovou tvorbu malých národů a pro rozvoj filmového umění vůbec, co pro propagační i reprodukční možnosti rozhlasu!

Pro úplnost dodávám, že také u nás vznikl pokus o nalezení prostředku k mezinárodnímu dorozumívání. Mním neoglyfy dr. Alex. Sommer-Batka, soustavu písemných nebo lépe obrázkových značek, jimž by mohly rozuměti všechny národy. Tedy uskutečnění myšlenky Leibnizovy. Soustava ta je velmi důmyslná a značky jsou jednoduché. Soudím však, že zavedení mezinárodního písma by nebylo o nic snazším než zavedení mezinárodní řeči a že by tuto řeč zdaleka nenahradilo. K porozumění cizím hercům, řečníkům, rozhlasu, filmu by nebylo nic platno, na drahách, v hostincích a obchodech cizích zemí nelze se dohodovati psanými lístky, zde je třeba živého slova a mnohdy ještě doprovázeného výraznými gesty. Mezinárodní písmo mohlo by se tedy uplatnití jen v dopisech a v tisku. A v dopisech jen psaných ručně, neboť psací stroj, obdařený množstvím jeho značek, stal by se nepřehledným.

Los, který bojuje za vaše štěstí
JE LOS TŘÍDNÍ LOTERIE BOHATSTVÍ
Přes 1.300.000.000 Kč vyhrál hráčům třídní loterie od převratu

DIPLOMAT náš nový dopisní papír distinguovaných kruhů vyhovuje nejpřísnějším nárokům vyhraněného vkusu a hodí se znamenitě pro písemný styk s nejmávanějšími osobnostmi. Je to bělostný klasický krásný papír s jemným nelesklým povrchem, obálky jsou opatřeny vložkou z šedého hedvábného papíru (aby byly neprůsvitné). Na skladě jsou čtyři velikosti a zašleme k výběru ochotně vzorky na požádání.
KAREL KELLNER, PRAHA, Václavské náměstí 61 – Dlouhá třída 17

Svět knih

Roč. 6. Číslo

KULTURNÍ ZPRÁVODAJ

32

Miroslav Haller:

LÉTO.*

*Chvatem tvých bělí věncím
sněživá mámení,
v chrlení růží přepadám
smutky,
zdobím je zelení.*

*Zažehlý žiskřením dní,
blyškáním kopretin,
jsem a jsem a jsem
šelestem vod, jež kanou do
květin.*

*V úbělí chvatů tvých
má šlěpěj zadržne se,
v kolmých líkách svítících těch
sloup nářků sesuje se.*

* Ze sbírky „Cizinec s bílou
holí“.

A. M. Pišča:

ZE VZDÁLENÉHO SVĚTA.*

Syn „barbarského“ kmene, jenž se posléze stane představitelem nejúspěšnější tradice vládnoucí civilizace, v níž se aklimatisoval, je také hrdinou skladby Antonína Trýba Císař chudých (nákladem Fr. Borového). Mladý Illyr, Diokletian, nadaný syn propuštěného otroka, odchází z dalmatské domoviny svého otce k jeho nekdějšmu pánu do Říma, vzdělává se tam a posléze vstupuje do legie. Vojenská statečnost založí jeho kariéru, ale těžké zranění záhy ho přivede k intenzivnímu duševnímu životu: v jeho zvidavé a hloubavé bytosti, nadosobně zanícené pro vyšší zájem a spolu mravně příkladné, rychle uzrávají vlohy politické i předpoklady vůdcovské, až mu posléze dobudou hodnosti císařské. Nad úvodními kapitolami o Diokletianově mládí se zdá, že půjde o románový životopis historického

* Přetisk z „Činu“.

Loutky a literatura

Na myšlenku napsat Pokušení sv. Antonína přivedla řada představení, jež nějaký majitel loutkového divadla uspořádal v Rouenu, v předměstské čtvrti, a v nichž bylo vidět toho dobrého světce, jak je pokoušen ďáblý. Mladý Flaubert býval už v dětském věku velmi častým návštěvníkem loutkových divadel a býval jimi tak nadšen, že do nich později vodíval také své slavné přátele, na příklad Turgeněva a George Sandovou. Nelze se při tom ubránit srovnání s Goethem, neboť v tom také první myšlenku na Fausta probudila vzpomínka na loutkové divadlo, v němž kdysi v mládí viděl životní trampoty Doktora Fausta. Tak tedy máme dvě slavná literární díla, vzniklá z dlouhých meditací jejich autorů a napsaná teprve v podvečer jejich životů, díla, inspirovaná loutkami, a to v duchu onoho radostného pesimismu, oné naprosté odpoutanosti od světských zájmů, která je charakteristickým znakem těch malých herců z pomalovaného dřeva. Analogie je v tomto případě tím zajímavější, že Faust budíval ve Flaubertovi vždycky velmi silný dojem a že Pokušení ustavičně připomíná celkovou komposici, ba i vnitřní rozruch tohoto Goethova díla. Loutky! Ach, jaká to škoda, že už nejsou v módě! Je v nich tolik poesie a také tolik filosofie.

Fr. de Miomandre

kého hrdiny, brzy se však ukazuje, že autorova ctižádost sahá výše: nejde mu pouze o živé zpodobení a mravní rehabilitaci Diokletianovy osobnosti, zahalené jednak tajemstvím, jednak pomluvami křesťanských letopisců, ale nadto o obraz celé doby, která byla dalekosáhle významným předělem dějin nejen politických, ale i kulturních a společenských.

Řím, do něhož přichází mladý Diokletian, je dosud hlavou světa, ale nese již neklamně známky úpadku. Sociální rozdíly se v něm katastrofálně rozestoupily: na jedné straně tenká vládnoucí vrstva, propadlá rozmařilé požívačnosti a mravnímu rozkladu, na druhé lid, žijící v hmotné i duševní bídě. Říše je na všech stranách ohrožována vzpourami podmaněných národů i nájezdy barbarů, zevnitř pak rozvrácena anarchií, kterou přivodila zvlé pretoriánů a v níž bují krutovláda jejich rychle se střídajících loutek, císařů, usurpátorských

povýšenců, kteří vraždou k trůnu dospívají, aby opět vraždou s něho zakrátko mizeli. Životní síla latinské rasy valem vadne: jsou to svěží síly cizích, římskou civilizací však prosycených národů, jež nabývají v říši vlády. To všechno bystře vidí mladý Diokletian, jenž si osvojuje jak odpor k frivole tyčícím bohatcům i úpadkově překultivovaným vzdělancům, buď žijícím v pocitu „po nás potopa“, nebo neschopným obrodných činů — tak zároveň hlubokou úctu k římské kultuře, jejíž zánik tuší v záhubě imperia. Touha po záchraně obou před vnějším nepřítelem i před vnitřním rozkladem jest vůdcím vodítkem jeho úsilí. Přeoraganisuje a stabilisuje říši, provádí reformy ústavní i administrativní, stíhá zločády, snaží se oživit tradici římského občanství i myšlenku státu, která je mu příkazem nejvyšším: protírá vše, co jí kříží nebo se jí protiví, proto také pronásleduje křesťanství. Nikoli ze snahy, vzít mu

vítr s plachet, nýbrž především z vlastní intence usluje hospodářskými a společenskými reformami povznést životní úroveň nižších vrstev: tento „císař chudých“ zakládá stravovny a stanoví maximální ceny, uváděje se tak zároveň v nenávisť kořistného měšťanstva i v pověst příznivce plebejců.

A přece to vše marně: v Trýbově podání výrazně se rysuje tragická Diokletianova osobnost, typická tragika ušlechtilého jedince, jenž se pouští v gigantický, neodvratně bezvýsledný zápas se samou silou a logikou vývoje. Neboť v odumrající římské říši, v dožvajícím antické kultuře pokouší se Diokletian zachránit nezachránitelné. Mýlí se také, když míní uspokojit nižší a proletářské vrstvy hospodářskými reformami, neboť křesťanství jim zatím už vstúpilo nové pojetí lidských práv, nový životní názor, nové společenské představy. Rovněž se klame domněnkou, že křesťanství vezme zavděk tolerancí, kdyžže veškerou výbojnost mladého hnutí tihne k vládě. Tato tragika marného Diokletianova úsilí doplňuje se ještě tím ironickým paradoxem, že on, jenž ze státních důvodů potírá křesťanství, sám je mu de facto mravně blízek. Trýb stojí nejen ideovými názorem, ale i srdcem při svém hrdinovi: to také nanaslo místy příliš stínu v jeho kritický pohled na křesťanské hnutí. In theoria tak ušlechtilé, zmítá se tu v odpuzujícím pletichářství a sektářství, nadto pak jeví se na jedné straně až na vzácné výjimky rejdícím pokrytectvím a demagogií, na druhé výkřemem plebejské nenávisli k řádu a kultuře; nejednou tu musíte vzpomínati Nietzsche a o v a s o u d u, jak jej u nás popularisoval Machar heslem „Jedu z Judey“. Snaž Trýb v rehabilitační snaze svého historického hrdinu poněkud idealisuje, nikterak však na újmu živě komplexní a bohatě odstíněné povahokresby, která svědčí o nemalé psychologické obraznosti autorově. Jeť Trýbův Diokletian bytostí

FEUILLETON

NOVINY OD DVOU FENIKU VÝŠE.

Tisk v Československu.

Pod tímto titulem uveřejnil známý německý list „Frankfurter Zeitung“ ze dne 14. června 1936 v čísle 300—301 zajímavý článek svého pražského korespondenta, který značnou své statě Pz. Tisk patří k nejdůležitějším činitelům politického, hospodářského a kulturního života. Není proto divu, že cizina si všímá našeho tisku, uvažuje, kritikuje a činí závěry, které nedopadají pro nás v některých případech vždy nepřiznivěji. Pojednání ve „F. Z.“ zaslouží si jistě pozornosti celé naší veřejnosti — o žurnalistice to jistě není třeba zvláště podotýkat — podobně jako vzbudila živý zájem úvaha předčasně zesnulého kolegy G. Marata, uveřejněná

v „Revue de Paris“. Přeložili jsme tehdy věrně tuto úvahu (Věstník čsl. novinářů, VIII., str. 261 a 294). Podobně doslovně překládáme i článek „F. Z.“, ponechávající čtenáři samému, jaký obraz spatří v zrcadle, které cizina nastavuje tiskovým poměrům v ČSR. K lepšímu porozumění třeba si připomenouti stanovisko Pz. (na př. o hraničářském tisku). To však neubírá hodnoty jeho bystrým postřehům na př. o hmotných poměrech, které u většiny novinářů jsou, bohužel, neuspokojivé.

„Již za dvacet haléřů možno na ulicích Prahy koupiti české noviny. Za dvacet haléřů, tudíž za dva feníky. Noviny tyto vycházejí v malém formátu, takřka každou hodinu a nestojí v ničem za bulvárními listy jiných zemí. Dva velké pražské koncerty vedou na tomto poli živý konkurenční zápas. Dosud docílilo největšího úspěchu nakladatelství „Melantrich“, které proniká zemí svým dopoledne vycházejícím,

dvoufeníkovým listem „Večerní České Slovo“ (vlastně „Večerník České Slovo“ v originále doslova „Abendblatt Tschechisches Wort“) o 18 vydáních v počtu skoro půl milionu exemplářů. Styl „Daily Mail“ je tu napodoben až do nejmenších podrobností: na šesti až osmi stránkách listu ustupuje politická tendence tohoto nakladatelství levice (v orig. links gerichteter Verlag — levicácké nakladatelství) silně do pozadí; za to věnuje se mnoho místa reportáží, sportu a soudní sni. Pro pouliční prodej v pozdním odpolední vydává nakladatelství (roz. Melantrich) čtyřstránkový list „Telegraf“ a pro ráno „A—Zet“ (v originále A—Z), který dosahuje ještě 127.000 výtisků. V nejostřejší protivě k tomuto tisku stojí novinový koncert napravo stojícího politika Jiřího Stříbrného, který rovněž vyrábí sensační listy, ovšem o feník dražší než „Melantrich“. Zato považují se za vysloveně zá-
bavné. Obvyčejně obsahují prudké

útoky proti politikům čsl. levice. Od 10 hodin ráno do 8 hodin večer dává Stříbrný vycházeti stále novým listům: „Polední list“, „Pražský list“, „Express“, „Odpolední list“ atd. (V orig. „Vormittagsblatt“, „Prager Blatt“, „Express“, „Nachmittagsblatt“ usw.) Také jiné politické směry jsou zastoupeny dvou- a třífeníkovými listy. Agrárníci uveřejňují čtyřstránkový „Večer“ („Abend“), stejně vydávají živnostníci a sociální demokraté takové listy pro pouliční prodej, dokonce i vláda má svůj večerník za dva feníky, a sice jeden český, druhý německý.

Na tak zvané „Svobodné škole politických nauk“ v Praze, která pěstuje také vědu o novinách, lámali si v jednom seminárním cvičení hlavu, jak je tomu hospodářsky s dvou- až třífeníkovým listem. Přišli k závěru, že dokonce i při vysokém nákladu „Večerního Českého Slova“ je výrobní cena dvoufeníkového listu nejméně 2.4 feníku. Tak-

složitě rozpornou v ustavičném neklidu, v němž zároveň touží po vyrovnané prostotě: je to čínorodý muž, jenž nalézá štěstí v idylickém ústraní; tvořivý státník, jenž zápasí se skepsí a s tuchou marnosti; spekulativní duch, jenž neokojně pátrá po smyslu života, podstatě bytí a metafyzické jistotě.

Je příznačné pro autora, že čím je ta která jeho postava prostší, tím méně zpravidla mívá životní sugescie a plastiky. Samu Diokletianovu bytost nepodařilo se mu zcela pojmuti v jejím nejvládnějším lidském habitu a údělu: čím více vystupuje na jeviště dějin, tím více také ustupuje Diokletian-člověk v Trýbové pohledu Diokletianovi-státníku a mysliteli. A spolu s tím se román o „císaři chudých“ stále více proměňuje v dějinné panoráma světového imperia, leckdy stěží přehledné: dějště díla se táhne od galských krajů až k provinciím orientální, mihá se v něm bezpočtu postav nejrozmanitějšího druhu a původu, mísí se válečné děje s politickými událostmi i se zákulisními pletichami. Ale Trýbovi nejde pouze o barvitou zevní skuteč-

nost doby, o její dění veřejné a stav společenský, nýbrž o samu její vnitřní povahu a duchovní problematiku. Zapadající svět antické kultury střetá se tu s výbojným hnutím křesťanským, v němž opět propukají spory mezi učením původním a choutkami mocenskými; v nespočetných hovorech řeší se tu základní problémy života, společnosti, kultury; přetřásají se nejsutitelnější otázky a nejzásadnější pomysly filosofické a náboženské. Zraší se tu nejen stopy lékařského metier autorova, ale také a především jeho zájem myslitelský, který svou abstraktností byl namnoze úskalím Trýbovy románové epiky. Zde arcit sama historická skutečnost byla oporou jeho povahokresbě i fabulaci: nicméně i tady nabývá leckdy zájem dokumentární a sklon myslitelské převahy, jak nad úsilím uměleckým, tak nad básnickou obrazitostí, směřující k živé názornosti člověka a osudu. Trýb arcit výslovně uvádí, že mu vlastně nešlo o román, nýbrž o rekonstrukci doby: její polyfonická freska proměňuje se mu však leckde v mosaikovitou tříšť, přetřezenu a komposičně nezvládnutou.

Přesto však má tu Trýb partii, jež okouzli křehkým lyrismem přírodním nebo barvitou evokací davového ruchu, psychologickou jemností i duchovní básnivostí. A slla jeho skladby tkví především v intenzitě, s níž tu křísí dějinný smysl i složitou duši významné epochy.

Nadto má Trýbův C í s a ř c h u d ý c h své vlastní a zvláštní kouzlo. Autor nepoužívá ironické Shavovy metody aktualizační, která do antických rouch odívá soudobé Brity: Trýb ponechává postavám i dějům jejich dobovou integritu, a přece v tváří té doby dím oživujícím autorovu pohledu shledáváme se s překvapujícími obdobami s dneškem. Shledáváme se v jejím dávnověkém ovzduší se zmatky a zápasy, jež se podobají našim, s otázkami a touhami, které v jiné podobě zmitají dneškem, s lidskými typy a společenskými zjevy, jež charakterisují i dnešní dobu kvasu a přechodu, kde v soumrak jedné epochy a kultury rovněž proniká úsvit nové. V tom je, řekl bych, lidský dar Trýbovy knihy: že pod proměnlivostí lidského bytí a dění odhaluje jeho sourodost; že nepř-

mo zasazuje naši dobu do daleké dějinné perspektivy a tím nás zároveň zasvěcuje ve vyšší odstup k našim dnům a osudům. Bezděky učí — jakoby ve stopách A. F r a n c e — skepsí k ilusím doby, kterou žijeme: ale co zároveň nedokazuje, jak iluze bývá křídlem vůle a podnětem činu?

KNIHY REDAKCI DOŠLÉ.

Nathan Asch: Das Tal. 256 stran. Přel. Hermynia zur Muhlen. Biblos Verlag. Cena neoznačena.

Lili Koerber: Begegnungen im fernen Osten. 332 stran. Biblos Verlag. Cena neoznačena.

Winternitz M.: Rabindranath Tagore. Religion und Weltanschauung des Dichters. Spisy Německé společnosti pro mravní výchovu, č. 13. Vydáno k 75. narozeninám básníka, s jeho fotografií. V komisi J. G. Calve, Praha, cena Kč 15.—

Bruno Adler: Boj o Polnou, 196 stran. Reportáž o polenském vraždě a o procesu s Hilsnerem, napsaná na základě soudobých dokumentů. Vydala Volná myšlenka, Praha. Cena Kč 17.—

to vzniklý deficit není nahrazen — jako v jiných zemích — tučnými inserty. Naopak, příjmy z těchto pramenů jsou většinou nepatrné; většina jmenovaných listů nemá vůbec žádné řádné insertní části. Tajemství zdá se tkvít v tom, že opakované (opětovné) použití téže sazby v různých listech, krátce, společný aparát dělá celkový rozpočet concernů rentabilním. Jen o jediném českém listě možno říci, že u něho — jak se u německého tisku, vycházejícího ve stejném místě, rozumí samo sebou — odedávna zavedená insertní část tvoří silnou hospodářskou základnu. Je to „Národní politika“, nejrozšířenější český deník, čtený národně uvědomělým maloměstákem.

Politické listy.

Raniky tvoří v ČSR. zase zvláštní typ listů. Na nich spočívá těžiště (hlavní váha) politiky, i když se počtem výtisků ani zdaleka nemožou měřit s listy pro prodej na ulici (bulvárními listy, v orig. Strassenverkaufsblätter). Avšak tento bezbarvý tisk je zjevem teprve poválečným, zatím co raniky pokračují v tradici. Ve starém Rakousku neznali totiž Češi vůbec „neutrálního“ tisku. České hnutí za svobodu bylo od let osmačtyřicátých rozpoltno v různé směry a český čtenář novin cenil svůj list jen podle toho, pokud politické zabarvení odpovídalo jeho názorům. Ještě dnes volí si abonent list jedině podle tohoto hlediska. Raniky žijí z kmene svých abonentů a jsou tudíž přesným odrazem a obrazem života čsl. politických stran.

Šestnáctistránkový deník stojí měsíčně 1 a půl až 2 marky. Za to může čtenář již něco očekávat. Požaduje pečlivost a věcnost. Podle toho vydává zprvu jmenované nakladatelství Melantrich kromě svých četných asfaltových plátek (v orig. Asphaltblättchen) politicky pozoruhodné, levě městácké (linksbürgerlich) „České Slovo“ (Das tschechische Wort), které zastupuje názory českých národních socialistů. Agrárníci, jako největší vládní strana, vydávají kromě již jmenovaného laciného „Večera“ seriosnější „Venkov“ („Das Land“), vláda vydává německy psanou „Prager Presse“, české pravicícké strany (Rechtsparteien) kromě bulvárních listů Střídbrného vydávají „Národní listy“ a „Národní politiku“. Sociální demokraté mají „Právo lidu“ („Volksrecht“). Každý politický směr je tedy zastoupen velkým ra-

nikem, jehož působení podporuje od případu k případu o sobě bezbarvy, avšak přece duchem spřízněný bulvární tisk.

I když raniky stojí silně za bulvárními listy co do výše nákladu, tož přece ovládají v neděli úplně trh. Je pozoruhodno, že u mnohých listů nedělní náklad převyšuje náklad v týdnu mnohonásobně.

V neděli touží také sedláci na venkově po novinách. „Českého Slova“, kterého prodá Melantrich obyčejně pouze 20.000 výtisků, odbude se v neděli 230.000 exemplářů. „Národní politika“ dosahuje dokonce 350.000 výtisků proti 133.000. Totéž platí také pro německé listy v Československu. Na př. „Reichenberger Zeitung“ zdvojnásobuje v neděli náklad na více než 70.000 výtisků.

Československé zpravodajství.

Zpravodajský materiál čerpá čsl. tisk v prvé řadě z úřední tiskové kanceláře (ČTK.), která dodává listům zprávy v řeči české, slovenské a německé. Tato agentura má v osmi státech svoje zastoupení a provádí výměnu zpráv s úředními zpravodajskými agenturami těchto států. Její vlastní zvláštní korespondenti jsou v Berlíně, Vídni, Paříži, Římě, Varsavě, Bělehradu, Bukurešti a Sofii, tudíž ve státech, které mají pro Československo bezprostřední význam, s výjimkou sovětského Ruska a Maďarska. Sotva se mylíme v domněnce, že tito korespondenti jsou mnohdy identickými s tiskovými přidělenci (attaché) vyslanectví.

Kromě materiálu ČTK. zasílají úřady redakcím zvláštní informace v bohaté míře. Tiskové oddělení ministerského předsedy vydává denně přehled zahraničního tisku. Podobně jsou rozesílány korespondence (zprávy) zahraničního ministerstva a ministerstva obrany. Ministerstvo obchodu rozšiřuje svá sdělení ve třech jazycích, takže je může přebíratí velmi snadno 244 německých listů ve státě vycházejících stejně jako listy slovenské.

Poměrně nepatrný je počet novin, které mají vlastní zpravodajství z ciziny. Tu bylo by jmenovati na prvním místě „Lidové noviny“ („Volksnachrichten“), list, který nevychází v hlavním městě státu, nýbrž ve významném provinciálním obchodním středisku, totiž v Brně, list, jehož redakcni těžiště spočívá však přece v metropoli. Je možno označiti jej listem českých (levicových) intelektuálů. „Lidové

noviny“ disponují štábem významných korespondentů, který běžně zasílá originální zprávy z Berlína, Ženevy, Londýna, Paříže, Říma, Budapešti, Vídne a Bělehradu. Na rozdíl od zahraničního materiálu úřední tiskové kanceláře, čerpaného většinou z francouzských pramenů, snaží se tento list o samostatné, komentované zpravodajství. Druhá síť korespondentů je vydržována společně „Českým Slovem“ a „Prager Presse“; sahá také do Moskvy, odkud je ovšem dodávána pouze nejnudnější (v orig. langweiligste) propaganda. Takto získaný zpravodajský materiál putuje pod označením různých agentur, na př. „Centropress“, také na jihovýchod, zvláště k určitým v í d e ň s k ý m listům, které právě tak jako „Prager Presse“ patří čsl. ministerstvu zahraničí. Agrárníci „Venkov“ dávají si ze Ženevy poslati původní zprávy. Poněvadž vyslal několik zpravodajů na cesty Německem, odkloňuje se jeho názor o tamních událostech podstatně od názorů jinak rozšířených.

Osobnosti české žurnalistiky.

Tisk má na vzniku čsl. státu historický podíl: byl vychovatelem lidu k národu (Erzieherin zur Nation), vzbudil u Čechů a Slováků národní uvědomení a v boji za svobodu zůstal vždy v nejpřednější řadě. Ještě dnes možno vidět, jak tisk dvou milionů zahraničních Českoslovců a šovinistický tisk hranicářský je nabit pathosem oněch let boje. Nebylo to náhodou, že vůdci osobnosti nově založené republiky vyšly skoro všechny ze stavu novinářů. President republiky dr. Beneš ztrávil svá rozhodující léta studijní jako korespondent jistého listu ve Francii, Anglii a Německu. Ministerský předseda dr. Ho d ů a byl před válkou redaktorem v Budapešti. Nejznamitější ministr financí Československa dr. Rašín (zavražděn roku 1923) vyšel z hospodářské žurnalistiky, právě tak dr. P r e i s s, nynější vrchní ředitel mocné Živnobanky a vedoucí osobnost Svazu průmyslníků. Také jména M a s a r y k a K r a m á ř nejsou myslitelná bez příslušných listů („Čas“, „Národní listy“), kterým vtiskli ráz svého ducha a názorů.

Dnes je novinářský stav v ČSR. oloupen o své nejsilnější osobnosti, pochopitelný postup, neboť mladý stát a nově vyvinuté hospodářství musily k sobě přetáhnout nejlepší

sily. Právě u uvědomělých Čechů možno často slyšet stesky, že vysoký vzlet někdejší publicistiky byl ztracen. Skutečně pohybuje se český žurnalismus v celkovém pohledu na srázném dráze (v orig. „im ganzen gesehen, auf abschüssiger Bahn“).

Sociální postavení redaktorů je myslitelně nízké (denkbar niedrig). Nenašlo se porozumění dovoliti rozvinuti nezávislé osobnosti. Úřední a soukromé zájmy podržely úplné převahu. V hrozné míře ukázalo se to teprve nedávno na dlouholetém zkrášlování záležitosti „Fénixu“. Přece by bylo však nespravedlivě zamlčeti, že také ještě dnes — zcela ojedinele — působí na poli novinářství silné charaktery. V „Národních listech“ píše šedivý národní hrđina K r a m á ř své vzpomínkami bohaté, stylově vybroušené nedělní články. Slovenský vůdce Hlinka bojuje v bratislavském listě „Slovák“ za autonomii svého národa. Celá řada markantních osobností je sdružena kolem již zmíněného brněnského listu „Lidové noviny“. Vedle českého básníka Karla Č a p k a u jímá se zde slova (v pondělí) kulturní politik P e r o u t k a, jehož stylistická osobitost stala se literárním pojmem. Zároveň řídí nejváženější český týdeník „Přítomnost“. V pražské redakci „Lidových novin“ vystupuje do popředí dr. B i p k a, žák a přítel ministra zahraničí. Má tudíž intimní konexe ve vládě. Ripka věnuje se m. j. také sudetoněmeckým otázkám, které zpracovává třeskutým a bojovným tónem s hlediska české demokracie. Nejlépe perem v tomto oboru vládné však stálý spolupracovník R u d o l f P r o c h á z k a, který se ujímá slova většinou v pátky. Jeho třeba považovati za pravého tlumočnicka oficiálních názorů v důležitých věcech (v originále „der eingingliche Offiziosus in wichtigen Dingen“).

Zvláště v kritických dnech osvědčuje se jeho moudrě odvažující úvaha, strížená (určená) pro politicky myslící vrstvu, pro lidi, kteří nehlédají v tisku pouze odraz svých vlastních přání a názorů. V Procházkových projevech, opřených o věcnou znalost, zaznívají často bezprostředně jeho rozmluvy s dr. Benešem. Z těchto článků možno poznati skutečné starosti o řízení Československého státu, takže autor je považován právem ve své zemi za vedoucího publicistu na poli zahraniční politiky. (Tisk a politika.)